

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Review of Related Literature)

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้เสนอแนวคิดทฤษฎีด้านมานุษยวิทยาและมานุษยวิทยาคนตรีดังนี้

- 2.1 แนวคิดและทฤษฎีการศึกษาบริบททางวัฒนธรรม
- 2.2 แนวคิดและทฤษฎีการศึกษาคนตรีชาติพันธุ์วิทยา
- 2.3 แนวคิดและทฤษฎีการแบ่งหมวดหมู่เครื่องดนตรี
- 2.4 ทฤษฎีการวิเคราะห์ทางดนตรีชาติพันธุ์วิทยา
- 2.5 การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม
- 2.6 แนวคิดเกี่ยวกับการสร้างรักษาคัดลักษณ์ทางวัฒนธรรม
- 2.7 แนวคิดการเผยแพร่ภูมิปัญญาคนตรีท้องถิ่น
- 2.8 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม
- 2.9 สารสนเทศที่เกี่ยวข้อง
- 2.10 ข้อมูลทั่วไป ตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

2.1 แนวคิดและทฤษฎีการศึกษาบริบททางวัฒนธรรม

การศึกษาวิจัยเรื่องนี้ผู้วิจัยกำหนดแนวคิดและทฤษฎีการศึกษาบริบททางวัฒนธรรม ดังนี้ วัฒนธรรมในส่วนร่วมคือผลของการคิดค้นทางวัฒนธรรม (Society invention) และอาจถือได้ว่าเป็นมรดกทางสังคม เพราะเป็นสิ่งที่ได้รับการถ่ายทอดทางสติปัญญาไปสู่ชนรุ่นต่อรุ่น ยิ่งไปกว่านั้น การสืบต่อเนื่องทางวัฒนธรรมย่อมได้รับการคุ้มครอง โดยที่สมาชิกสังคมคนใดปฏิเสธที่จะปฏิบัติตามแบบแผนทางวัฒนธรรมที่กำหนดไว้ต้องถูกลงโทษ¹ การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมท้องถิ่นเกิดจากปัจจัยหลายประการท้องถิ่นมิได้อยู่โดดเดี่ยวแต่สัมพันธ์กับสังคมเมืองหลายๆ ด้าน เมื่อเมืองสัมพันธ์กับต่างประเทศ วัฒนธรรมเมืองและวัฒนธรรมต่างประเทศจึงเข้าไปปะทะสัมพันธ์กับวัฒนธรรมท้องถิ่น² วัฒนธรรมท้องถิ่นภาคเหนือเป็นวัฒนธรรมหลากหลาย ซึ่งขึ้นอยู่กับภูมิหลังและประวัติความเป็นมาของชุมชนในท้องถิ่นนั้นเป็นสำคัญมี 3 รูปแบบ 1) วัฒนธรรมดั้งเดิมเป็นวัฒนธรรมที่ชุมชนในท้องถิ่นได้ยึดถือปฏิบัติกันมาแต่เดิมและยังไม่เปลี่ยนแปลง 2) วัฒนธรรมแบบ

¹ สุเทพ สุนทรภักษ์. 2519. ความเรียงมานุษยวิทยา. กรุงเทพฯ : แพร่พิทยา.

² ชูสิทธิ์ ชูชาติ. 2537. “เจ็ดทศวรรษ: ราชภัฏเชียงใหม่ กับงานสืบสานวัฒนธรรม”. สถาบันราชภัฏเชียงใหม่. หน้า 58.

คัดแปลงเป็นวัฒนธรรมที่ได้รับอิทธิพล ความเปลี่ยนแปลง จากวัฒนธรรมอื่นๆ ซึ่งได้นำมาดัดแปลงหรือประยุกต์ให้เข้ากับสภาพเศรษฐกิจ และสังคม เพื่อประโยชน์แห่งการนำไปใช้ในปัจุบัน 3) วัฒนธรรมใหม่ หรือวัฒนธรรมสร้างใหม่ เป็นวัฒนธรรมที่คนในชุมชนนำมาอาจจะเป็นวัฒนธรรมเลียนแบบหรือคิดประดิษฐ์สร้างขึ้นภายหลัง แล้วนำมาใช้เป็นวัฒนธรรมในสังคมท้องถิ่นนั้น³ การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและสังคมที่จะทำให้เกิดเป็นหัวข้อวัฒนธรรมใหม่ว่า พื้นฐานเบื้องต้นที่สำคัญคือความเชื่อของมนุษย์ที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ ซึ่งจะทำให้ทราบถึงความต้องการของมนุษย์ ความเชื่อจะทำให้เกิดการปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมที่มีอยู่แวดล้อมและจะเป็นผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในที่สุด⁴

Radcliffe-Brown⁵ เปรียบเทียบสังคมคล้ายกับสิ่งมีชีวิตที่ระบบต่าง ๆ ต่างก็มีหน้าที่ของตนเอง เปรียบเสมือนร่างกายของคนเรา อวัยวะทุกส่วน ล้วนมีความสำคัญและมีหน้าที่ของตนเอง ซึ่งเปรียบได้กับระบบทางสังคม หากระบบใดระบบหนึ่งหยุดทำหน้าที่ ก็จะทำให้ระบบอื่นๆ พลอยติดขัดไปด้วย ระบบทางสังคม เช่น ระบบครอบครัว เศรษฐกิจ ศาสนา การเมือง เป็นต้น ระบบวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในสังคมนั้นได้รับการสร้างขึ้นอย่าง มีระบบเพื่อทำหน้าที่ในการตอบสนองความต้องการของสมาชิกในสังคม ทั้งนี้เพื่อรักษาความสมดุลและความสัมพันธ์ทางสังคมของสมาชิก

Merriam⁶ ได้อธิบายเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของเพลงว่า บทบาทหน้าที่ประการแรก ของเพลงที่มีต่อสังคม คือ เป็นสิ่งที่ช่วยให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในสังคม บทบาทหน้าที่ประการที่สอง คือเป็นสิ่งที่ช่วยผ่อนคลายความตึงเครียดทางด้านจิตใจแก่สมาชิกในสังคม

ประไพศรี สกวนวงศ์⁷ กล่าวโดยสรุปเรื่องดนตรีพื้นบ้านของชาวเขาวาดนตรีพื้นบ้านมีบทบาทสำคัญในการสื่อสารระหว่างสิ่งที่ไม่มีความคิดคือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อ และสิ่งที่มีตัวตนคือมนุษย์และมนุษย์ด้วยกันเอง โดยเนื้อหาสาระของแต่ละเผ่ามีความแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้วัตถุประสงค์เพื่อแสดงความเคารพ เพื่อบอกกล่าว เพื่อแสดงความรู้สึก อารมณ์ การถ่ายทอดจารีตประเพณี ขั้นตอนการดำเนินชีวิต การทำมาหากิน ทุกอย่างรวมไว้ในเพลง จนอาจเรียกได้ว่า “บทเพลงแห่งชีวิต”

³ ขยทุท ธีรศิลป์. 2538. เจ็ดทศวรรษ: ราชภัฏเชียงใหม่กับสิบสานวัฒนธรรม. สถาบันราชภัฏเชียงใหม่. หน้า 87.

⁴ ขยัญชัย จีรวรรณกิจ .2529. การปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมไทยของชาวลัวะในภาคเหนือของประเทศไทย วิทยานิพนธ์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ สำนาน.

⁵ อ้างถึงใน ขย สันตสมบัติ. 2540. มนุษย์กับวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. หน้า 29.

⁶ Merriam, Alan P. 1964. Anthropology of music. Chicago: University Press. Page 209-227.

⁷ ประไพศรี สกวนวงศ์. 2532. นาฏดุริยางคศิลป์ของชาวลัวะในภาคเหนือ. กรุงเทพฯ : วิทยาลัยนาฏศิลป์ กรมศิลปากร. หน้า 233.

ปราณี วงษ์เทศ⁸ อธิบายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างการละเล่นกับระบบ ความเชื่อที่ว่า ส่วนประกอบที่สำคัญของพิธีกรรมของความเชื่อทางศาสนามีอยู่ 3 ประการ คือ 1) การเซ่นสรวง บูชาหรือทำบุญ 2) การกินเลี้ยง 3) การละเล่นรื่นเริง ส่วนประกอบทั้ง 3 ประการนี้ มีความสัมพันธ์ กันจนไม่อาจแยกออกจากกันได้ ดังนั้น การละเล่นจึงมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดหรือ เป็นส่วนหนึ่งของ พิธีกรรมของความเชื่อทางศาสนา

ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ⁹ กล่าวถึงความสำคัญของการละเล่นในการศึกษาวัฒนธรรมว่า การศึกษาและวิเคราะห์วัฒนธรรมความสัมพันธ์ระหว่างการละเล่นกับค่านิยมเป็นประเด็นที่ได้รับ ความนิยมมากที่สุด เนื่องจากค่านิยมของคนในสังคมเป็นสิ่งที่ศึกษาได้ยาก และมีความสำคัญต่อ การเข้าใจพฤติกรรมของคนในสังคม การละเล่นอาจสะท้อนให้เห็นค่านิยมที่อยู่ในใจของคนใน สังคมได้ ดังนั้นการวิเคราะห์การละเล่น จึงมิใช่จะรู้เกี่ยวกับการละเล่นเท่านั้นแต่เป็นการเข้าใจถึง หัวใจของวัฒนธรรมนั้นอีกด้วย ประเด็นในการศึกษาการละเล่น สามารถศึกษาได้ 4 ประเด็น คือ 1) การละเล่นในฐานะเป็นกระจกเงาสะท้อนค่านิยม และทัศนคติในวัฒนธรรมและเป็นกลไกการ เรียนรู้ 2) การละเล่นและการควบคุมทางสังคม 3) การละเล่นและปัญหาทางจิตและสังคมใน วัฒนธรรมต่างๆ 4) การละเล่นกับศาสนา

Alan Lomax¹⁰ เสนอแนวคิดเรื่องศิลปะกับภาพสะท้อนของวัฒนธรรมในหนังสือ Folk Song Style and Culture ว่า รูปแบบของเพลงพื้นบ้านมีความสัมพันธ์กับสังคมและวัฒนธรรม กับปัจจัย 6 ประการ คือ

1. ระดับของการผลิต ลักษณะของสังคมเป็นสังคมเกษตรกรรม หรือ สังคม อุตสาหกรรม ซึ่งมีผลต่อการผลิตงานเพลงของศิลปิน
2. สถานะทางการเมือง ลักษณะของการเมืองการปกครองในสังคม ส่งผลกระทบต่อ ทัศนคติในการผลิตงานเพลง
3. การจัดแบ่งระบบชนชั้น เพลงสะท้อนให้เห็นลักษณะของระบบชนชั้นในสังคม
4. ความเคร่งครัดทางพฤติกรรมทางเพศ ลักษณะของความเหลื่อมล้ำทางเพศที่ปรากฏ อย่างเด่นชัดในสังคม
5. ความสมดุลของการจัดแบ่งงานตามเพศ บทบาทและหน้าที่ของบุรุษและสตรีที่สังคม เป็นตัวกำหนดกรอบให้สมาชิกปฏิบัติตาม

⁸ ปราณี วงษ์เทศ. 2530. การละเล่นและพิธีกรรมในสังคมไทย. ใน วัฒนธรรมพื้นบ้าน: คติความเชื่อ. หน้า 252-257.

⁹ อ้างถึงใน ช้างต้น ภูษธร ณ อุรุยา. 2544. ผู้หลอ แคนน้ำเต้าของชาวลีซอ: กรณีศึกษาย่านดอยล้าน ตำบลลาวี อำเภอแม่สรวย จังหวัด เชียงราย. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. หน้า 7.

¹⁰ อ้างถึงใน พจิ บำรุงสุข. 2543. ตำรณ สัมปณณานนท์ : ชีวิตและผลงานการขับร้องเพลงชีวิต. วิทยานิพนธ์ ปริญญาศิลปศาสตรมหา บัณฑิต สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล. หน้า 14.

6. การรวมตัวทางสังคมเป็นการมองสังคมในภาพรวมทั้งหมด โครงสร้างของสังคม ประกอบด้วยส่วนย่อยๆ ซึ่งเพลงมีบทบาทในการสะท้อนภาพของส่วนย่อยในสังคม สะท้อนภาพรวมของสังคมได้อย่างชัดเจน

สุมามาลย์ เรื่องเดช¹¹ สรุปลักษณะของเพลงพื้นบ้านชาวบ้านใช้การเล่นเพลง เพื่อการพักผ่อน คลายความเหน็ดเหนื่อยจากการทำงานประจำวันที่ทำอยู่ตลอดเวลา อันก่อให้เกิดผลดี การงานก็ได้ผล ผู้ทำกิจการงานนั้น ๆ ได้คลายจากความเหน็ดเหนื่อยอีกทั้งยังสร้างความสามัคคีแก่ชุมชน

จากแนวคิดดังกล่าว สรุปได้ว่า ในการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีการศึกษาบริบททางวัฒนธรรม ทั้งที่เกี่ยวกับดนตรีต่อสังคมวัฒนธรรม และ การละเล่นหรือการเต้นรำนั้น ผลการศึกษาดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นรูปแบบทางสังคมของคนในสังคมนั้น ๆ ค่านิยม ความเชื่อและทัศนคติ เป็นต้น

2.2 แนวคิดและทฤษฎีการศึกษาดนตรีชาติพันธุ์วิทยา

เพลงพื้นบ้านคือวรรณกรรมชาวบ้านประเภทหนึ่งที่ใช้ร้องเล่นในสังคมท้องถิ่น ถ่ายทอดสืบต่อกันโดยใช้ความจำไม่มีการบันทึกให้ทราบถึงผู้แต่งที่มาของเพลง หรือแม้กระทั่งระเบียบวิธีการเล่นก็ให้จดจำสืบต่อกันมาจึงเรียกว่าเป็นวรรณกรรมปากเปล่า หรือ วรรณกรรมมุขปาฐะ (Oral poetry) เป็นวัฒนธรรมทางด้านบันเทิงของชาวบ้านในท้องถิ่นแล้วแพร่กระจายจากถิ่นหนึ่งไปอีกถิ่นหนึ่ง มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตเป็นอย่างมาก¹² เพลงพื้นบ้าน (Folk music) เป็นเพลงของชาวบ้าน เป็นเรื่องของชาวบ้านบันทึกประวัติศาสตร์ บันทึกชีวิตมีทำนองง่ายๆ สั้นๆ วกไปเวียนมาใช้เครื่องดนตรีที่ทำจากวัสดุพื้นบ้าน ชาวบ้านทำ นักร้องก็เป็นชาวบ้าน ไม่ต้องปรุงแต่งใดๆ ในการเล่น การบรรเลงมีเพลงพื้นบ้านของไทย เพลงพื้นบ้านจำนวนหนึ่งใช้วิธีขับ นักร้อง นักดนตรีสามารถสร้างเพลงขึ้นใหม่ได้ทันที¹³ เพลงของชาวบ้านในท้องถิ่นต่างๆ ซึ่งแต่ละท้องถิ่นก็ประดิษฐ์แบบแผนการร้องเพลงของตนไปตามความนิยม และสำเนียงภาษาพูดที่เปลี่ยนแปลงแตกต่างกันไป เพลงแบบนี้มักจะนิยมร้องกันในเวลาเทศกาล หรืองานพิธีมีการชุมนุม ผู้คนในหมู่บ้าน มาร่วมรื่นเริงกันชั่วครั้งชั่วคราว¹⁴ เพลงของชาวบ้านซึ่งสืบทอดจากปากต่อปากมาชั่วอายุคน และชาวบ้านได้ร้องเล่นกันในสังคมอย่างแพร่หลาย เพลงพื้นบ้านเป็นเพลงที่แม่ใช้ร้องกล่อมลูกบ้าง เด็กร้องเล่น การประกอบการละเล่นบ้าง หรือหนุ่มสาวใช้ร้องเล่นในเทศกาลต่างๆ เพลงพื้นบ้านจึงอยู่กับการดำรงชีวิตของคนไทยอย่างใกล้ชิด¹⁵

¹¹ สุมามาลย์ เรื่องเดช. 2535. เพลงพื้นเมืองจากพจนานวน. กรุงเทพฯ: ครูสภาลาดพร้าว. หน้า 228.

¹² เรื่องเดิม. หน้า 41.

¹³ สุกรี เจริญสุข. 2530. คู่มือทฤษฎีชาติพันธุ์. ถนนคนตรี. หน้า 56.

¹⁴ ถาวร และคณะ. 2526. เพลงโคราช. พิมพ์ครั้งที่ 2, โรงพิมพ์สิริอักษร, นครราชสีมา. หน้า 7.

¹⁵ ศีราพร จิตะฐาน. 2524. เอกสารการสอนชุดวิชาไทยศึกษา อารยธรรมเล่มที่ 12-15. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

งามพิศ สัตย์สงวน¹⁶ แบ่งสาขาของมานุษยวิทยาวัฒนธรรมออกเป็น 3 สาขาย่อย คือ 1) ชาติพันธุ์วรรณา (Ethnography) เป็นการเขียน การพรรณนาถึงวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณีหรือวัฒนธรรมที่เฉพาะของสังคมใดสังคมหนึ่ง เพื่อให้รู้จัก วัฒนธรรมนั้น ๆ ได้อย่าง ลึกซึ้ง 2) มานุษยวิทยาสังคม (Social Anthropology) เน้นศึกษาโครงสร้างทางสังคม (Social structure) และการมีหน้าที่ (Function) โดยศึกษาเปรียบเทียบความสัมพันธ์ของคนในชุมชนหรือ สังคมต่าง ๆ 3) ชาติพันธุ์วิทยา (Ethnology) เป็นการศึกษาเปรียบเทียบความเหมือนและความ แตกต่างกันของวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่มีอยู่ในโลกปัจจุบัน โดยมีนิภาพสำคัญคือ “วัฒนธรรม” เป็น กรอบแนวคิดสำคัญที่สุด ใช้ระเบียบวิธีการเปรียบเทียบ (Comparative method) เพื่อเสาะแสวงหา ความสม่ำเสมอ หากกระบวนการที่วัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไป หรือกระบวนการต่อเนื่องของ วัฒนธรรมในทุกสังคมทุกเวลาและสถานที่ในโลกนี้

หนังสือ *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*¹⁷ ได้ให้ความหมายของคำ ว่า Ethnomusicology ไว้ว่าเป็นวิชาที่ว่าด้วยการศึกษาดนตรีที่เป็นอยู่ของกลุ่มวัฒนธรรมมุขปาฐะที่ อยู่นอกระบบดนตรีทางตะวันตก แบ่งลักษณะของการศึกษา 2 ลักษณะ คือ ศึกษาดนตรีของกลุ่ม ชนที่ไม่มีภาษาเขียน (หรือดนตรีของชนเผ่า) และศึกษาดนตรีที่มีการถ่ายทอดแบบมุขปาฐะ (Orally Transmitted) ของกลุ่มวัฒนธรรมชั้นสูง ซึ่งได้แก่ ราชสำนัก พระ และ ชนชั้นสูงในสังคม รวมทั้ง ดนตรีพื้นเมืองต่าง ๆ

นักดนตรีวิทยาและนักดนตรีชาติพันธุ์วิทยา ให้ความหมายและกรอบของการศึกษาทาง ดนตรีชาติพันธุ์วิทยา ไว้ดังนี้

Bruno Nettl¹⁸ กล่าวว่า การวิจัยทางดนตรีชาติพันธุ์วิทยา ทำงานอยู่ 2 อย่าง คือ การออก ภาคสนาม ได้แก่ การเก็บข้อมูลปฐมภูมิและการหาประสบการณ์ตรง และงานจาก โต๊ะทำงาน ได้แก่ การบันทึกโน้ต การเรียบเรียงข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และ การสรุปผลการศึกษา ใน สถานการณ์ของงานสนามนั้น มีการผสมผสานงานวิจัยและสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็น กิจกรรมที่ต้องใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์และศิลปะศาสตร์ควบคู่กันไป ผลและเป้าหมายของงาน สนามมิใช่เพียงเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่บันทึกไว้ในรูปแบบต่าง ๆ เท่านั้น แต่ต้องคำนึงถึง ประสิทธิภาพของผู้ทำการวิจัยภาคสนามและความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมดนตรีในท้องถิ่นที่ศึกษาด้วย

¹⁶ งามพิศ สัตย์สงวน.2543. หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม .(พิมพ์ครั้งที่ 3) กรุงเทพฯ : รามการพิมพ์. หน้า 13.

¹⁷ Stanley Sadie . 1992 . The New Grove Dictionary of Music and Musicians. New York: W.W. Norton & Company, Inc. page 275.

¹⁸ Nettl, Bruno . 1972 .Music in Primitive Culture. London : Oxford University Press.

Merriam¹⁹ ให้ความหมายว่า ดนตรีชาติพันธุ์วิทยา เป็นการศึกษาดนตรีในวัฒนธรรม ซึ่งเป็นการรวบรวม และ ศึกษาในแง่ของพฤติกรรมของมนุษย์ โดยการรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ทั้งตัวดนตรี และ บริบททางดนตรี

List²⁰ กล่าวว่า การศึกษาทางดนตรีชาติพันธุ์วิทยา เป็นการศึกษาดนตรีที่เป็นประเพณีสืบเนื่องกันมา (Traditional Music) เช่น ดนตรีที่สืบทอดแบบมุขปาฐะ ในการศึกษาจำเป็นต้องเก็บข้อมูลในตัวดนตรีและบริบท

Jaap Kunst²¹ กล่าวว่า สิ่งที่ต้องศึกษาในทางดนตรีชาติพันธุ์วิทยา คือ ดนตรีดั้งเดิมและเครื่องดนตรีของวัฒนธรรมทุกระดับชั้นของมนุษยชาติ รวมทั้งดนตรีพื้นบ้านและดนตรีทุกอย่างที่อยู่นอกกรอบดนตรีตะวันตก

Mantle Hood²² ให้ความหมายว่า วิชาดนตรีชาติพันธุ์วิทยา เป็นสาขาวิชาทางการศึกษา ที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษา และสำรวจดนตรีในทางกายภาพทางจิตศาสตร์ (Psychophysiology) ทางสุนทรียะ และ ปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรม โดยเน้นการศึกษาด้านดนตรีเป็นหลัก

สุกรี เจริญสุข²³ ให้ความหมายว่า ดนตรีชาติพันธุ์วิทยา เป็นการศึกษาดนตรีใด ก็ตามที่รวมทั้งดนตรี และ องค์ประกอบทางวัฒนธรรมเข้าไปด้วย และ เป็นการศึกษาดนตรีของ ชาติพันธุ์อื่น โดยสามารถแบ่งการศึกษาได้ 2 ลักษณะ คือ

1. เป็นการศึกษาดนตรีใด ๆ ก็ตามที่ไม่ใช่ดนตรีตะวันตก (Non-Western Art Music) ซึ่งรวมทั้งดนตรียุโรปโบราณ และ ที่อื่น ๆ ที่ยังคงเหลืออยู่
2. เป็นการศึกษาดนตรีทุกรูปแบบในท้องถิ่นใดท้องถิ่นหนึ่ง ดนตรีพื้นเมือง ดนตรีของชนกลุ่มน้อย ดนตรีสมัยนิยม ดนตรีเพื่อการค้า ฯลฯ

ปัญญา รุ่งเรือง²⁴ ให้ความหมายว่า เป็นการศึกษาดนตรีของผู้คน ซึ่งเป็นดนตรีของใครก็ได้ ที่ไหนก็ได้ แต่ต้องไม่ใช่ดนตรีของชาวตะวันตกและไม่ใช่ดนตรีแบบฉบับของตะวันตก

¹⁹ Merriam, Alan P. 1964. Anthropology of music. Chicago: University Press.

²⁰ List, George, Discussion of K.P. Wachsmann's paper. In : Journal of the Folklore Institute 6, 1969, S. 192-199, page 195.

²¹ Jaap Kunst. 1959. Ethnomusicology, Ethnomusicology: a study of its nature, its problems, methods and representative personalities to which is added a bibliography. University of California. Page 1.

²² Hood, Mantle. 1971. The Ethnomusicologist. New York: McGraw-Hill.

²³ สุกรี เจริญสุข. 2530. ดุริยางคศาสตร์ชาติพันธุ์. ถนนดนตรี. หน้า 38.

²⁴ ปัญญา รุ่งเรือง. 2546. หลักวิชามานุษยดุริยางควิทยา (Foundation of ethnomusicology). กรุงเทพฯ: ภาควิชาศิลปศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. หน้า 12.

นิรันดร์ ภักดี²⁵ ให้ความหมายว่า ดนตรีชาติพันธุ์วิทยา เป็นสาขาหนึ่งของดนตรีวิทยา โดยเน้นการศึกษาดนตรีของกลุ่มชน หรือ ชาติพันธุ์ที่อยู่นอกดนตรีตะวันตก ได้แก่ ดนตรีพื้นบ้าน ดนตรีของชนกลุ่มน้อย เป็นต้น โดยที่การศึกษาเน้นการศึกษาด้านดนตรีเป็นหลัก และมีการศึกษาในเรื่องบริบทของดนตรี โดยใช้กระบวนการศึกษาทางดนตรีวิทยา และทางมานุษยวิทยา

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าการศึกษาด้าน ดนตรีชาติพันธุ์วิทยา เป็นการศึกษาดนตรีและบริบทต่าง ๆ ที่อยู่รอบข้าง ทั้งนี้เน้นการศึกษาทางด้านดนตรีเป็นหลัก ดนตรีที่ศึกษาต้องไม่ใช่ดนตรีแบบแผนของทางตะวันตก (Non-Western Art Music) นั่นคือการศึกษาดนตรีทุกรูปแบบในท้องถิ่น ดนตรีพื้นเมืองดนตรีชนเผ่า ดนตรีของชนกลุ่มน้อย ดนตรีสมัยนิยม ดนตรีเพื่อการค้า รวมทั้งดนตรีดั้งเดิม และเครื่องดนตรี ต่าง ๆ

2.3 แนวคิดและทฤษฎีการแบ่งหมวดหมู่เครื่องดนตรี

Curt Sachs และ Eric M. Von Hornbostel²⁶ เสนอแนวทางการจัดหมวดหมู่เครื่องดนตรี ที่เรียกกันว่า ระบบ Hornbostel & Sachs โดยแบ่งเครื่องดนตรีออกเป็น 5 กลุ่ม ดังนี้

1. เครื่องสาย (Chordophones) เครื่องดนตรีในตระกูลนี้ผลิตเสียงโดยอาศัยการสั่นสะเทือนของสายเป็นแหล่งกำเนิดเสียง วิธีการผลิตเสียงทำได้ในหลายลักษณะ เช่น วิธีดีดด้วยไม้ หรือ นิ้ว วิธีดีดด้วยคันชัก วิธีตี เป็นต้น
2. เครื่องลม (Aerophones) เครื่องดนตรีที่ผลิตเสียงโดยอาศัยการสั่นสะเทือนของอากาศ หรือ ลม เป็นหลักสำคัญ กระแสลมถูกบังคับให้พุ่งไปปะทะ หรือ ผ่านสิ่งอื่น (ลิ้น หรือ ปาก) แล้วเกิดเสียงขึ้น ในขณะที่มีลำท่อที่มีรูปร่างลักษณะที่แตกต่างกันทำหน้าที่เป็นตัวกำธรร และเปลี่ยนแปลงระดับความสูง - ต่ำ ของเสียง
3. เครื่องเคาะประเภทท่อน - แท่ง (Idiophones) ลักษณะที่สำคัญของเครื่องดนตรีประเภทนี้เป็นวัตถุตันทึบ คุณภาพของเสียงเกิดจากการตี หรือ กระแทกของวัตถุที่มีคุณลักษณะที่ต่างกัน เช่น โลหะ ไม้ เป็นต้น
4. เครื่องหนัง (Membranophones) เครื่องดนตรีประเภทนี้ เกิดเสียงจากการสั่นสะเทือนของหนัง โดยมีหุ่นกลองทำหน้าที่เป็นตัวกำธรร หรือ ขยายเสียง

²⁵ นิรันดร์ ภักดี. 2544. วงศ์โนง : กรณีศึกษาในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ และลำพูน. วิทยานิพนธ์ ศิลปศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชา ดนตรี บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. หน้า 10.

²⁶ Curt Sachs. 1940. The history of musical instruments [by] Curt Sachs . New York, W.W. Norton & company, inc. page 145-167.

5. เครื่องไฟฟ้า และ เครื่องกล (Electronophones) เครื่องดนตรีในตระกูลนี้ผลิตเสียงโดยอาศัยการสั่นสะเทือนของเครื่องกล และ เครื่องไฟฟ้า เครื่องดนตรีกลุ่มนี้ไม่มีกล่องเสียง (Soundboard) เช่น ออร์แกน เปียโนไฟฟ้า กีตาร์ไฟฟ้า เป็นต้น

ประสิทธิ์ เลี้ยวศิริพงศ์²⁷ กล่าวถึงเครื่องลม หมายถึง เครื่องดนตรีที่ผลิตเสียงขึ้น โดยอาศัยการสั่นสะเทือนของอากาศ หรือลมเป็นสำคัญ ซึ่งกระแสนั้น จะถูกบังคับให้พุ่งไปปะทะ หรือผ่านสิ่งอื่น (ลิ้นหรือปาก) แล้วเกิดเสียงขึ้น ในขณะที่ลำท่อที่มีรูปร่างลักษณะที่แตกต่างกัน ทำหน้าที่เป็นตัวกำธรร และเปลี่ยนระดับความสูง - ต่ำของเสียง การเกิดเสียงของเครื่องเป่า มี 5 วิธี ได้แก่

1. ลมปะทะขอบหรือคม เครื่องเป่าประเภทนี้ ลมจะถูกบังคับให้พุ่งปะทะมุมหรือคมที่แหลม ซึ่งวางขวางทางลมอยู่ เช่น ลมในการเป่าขลุ่ย จะปะทะหรือกระทบกับปากนกแก้วทำให้เกิดเสียงขึ้นมา เช่นเดียวกับโหวดของอีสาน จะกระทบกับขอบด้านในของหลอดไม้ไผ่ เป็นต้น

2. ลมปะทะกับลิ้นเดี่ยว เครื่องเป่าประเภทนี้ มีลิ้นบาง ๆ ผนึกขวางช่องทางแคบ ๆ ซึ่งลมจะถูกบังคับให้พุ่งเข้าไป เสียงที่เกิดขึ้นจะเข้าไปในลำท่อ ซึ่งยาวหรือสั้นเพื่อเปลี่ยนระดับเสียงได้ โดยการปิดเปิดรูที่เจาะไว้บนท่อลมนั้น เช่น แซกโซโฟน

3. ลมปะทะลิ้นคู่ เครื่องเป่าประเภทนี้ ช่องทางลมที่เข้าสู่ท่อลมจะถูกขนาบด้วยวัตถุบาง ๆ คู่หนึ่ง เรียกว่า ลิ้นคู่ โดยปกติใช้ใบไม้ตระกูลปาล์ม เช่น ใบตาล เสียงที่เกิดจากลมปะทะเข้าไปในท่อลมจะถูกเปลี่ยนระดับเสียงให้สูง หรือต่ำด้วยการปิดเปิดรูที่เจาะไว้บนท่อลมนั้น เช่น ลมในการเป่าปี่แนจะปะทะกับลิ้นปี่แน เป็นต้น

4. ลมสะบัดอิสระ เครื่องเป่าประเภทนี้ ลิ้นมีลักษณะเป็นรูปตัว V แคบยาว เมื่อลมมาปะทะจะสะบัดลิ้นให้กระพือเข้าออก ทำให้เกิดช่องให้ลมเข้าไปสู่ท่อลมได้ เช่น ลมในการเป่าปี่จุม

5. ลมถูกอัดจากริมฝีปาก เข้าไปในกำพวดรูปถ้วย ซึ่งมีท่อเล็ก ๆ ต่อไปยังท่อลมหลักที่เป็นตัวกำธรร และเปลี่ยนระดับเสียง การเปลี่ยนระดับทำได้โดยการเปลี่ยนความยาวของท่อลูกสูบเปลี่ยนทางเดินลม หรือด้วยท่อที่สวมอีกชั้นหนึ่งซึ่งเลื่อนเข้าเลื่อนออกได้

2.4 ทฤษฎีการวิเคราะห์ทางดนตรีชาติพันธุ์วิทยา

อนรรฆ จรรย์ยานนท์²⁸ ได้อธิบายการวิเคราะห์ในทางดนตรีชาติพันธุ์วิทยา อยู่หลายประเด็น คือ

1) Traditional Method & Traditional Analysis เป็นการวิเคราะห์ตัวดนตรีไปตามปกติ (Normal way Analysis) ซึ่งเป็นการหาลักษณะของดนตรี ไม่พูดถึงเรื่องวิญญูณ จิตใจ แรงบันดาลใจ

²⁷ ประสิทธิ์ เลี้ยวศิริพงศ์. 2533. สวนศาสตร์ของเครื่องดนตรีโดยสังเขป. การสัมมนาวิชาการเรื่องภูมิ ปัญญาชาวบ้าน ล้านนา. เชียงใหม่ : วิทยาลัยครูเชียงใหม่. หน้า 1-5.

²⁸ อนรรฆ จรรย์ยานนท์. 2548. เอกสารประกอบการสอนวิชาการวิเคราะห์ดนตรีสากล. วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล.

2) Structuralize Analysis เป็นการวิเคราะห์เพื่อหาโครงสร้างทางดนตรี หรืออาจเรียกว่า Reductionist Analysis

3) Thematic Development Analysis หรือ Thematic Process เป็นการวิเคราะห์ในแง่ของ Figure (กลุ่มโน้ตที่พัฒนาในด้านของ Rhythmic) ซึ่งเป็นการมองลึกลงไปในด้านจิตใจ มองเห็นถึง รสนิยม

4) Distributional Analysis เป็นการวิเคราะห์ที่สามารถจำแนกกลุ่มเสียงของ Figure หรือ Motif ออกมา เพื่อดูพฤติกรรมการสร้างดนตรี ซึ่งในทางดนตรีชาติพันธุ์วิทยา จะใช้คำว่า Figure ซึ่งมีความหมายว่า กลุ่มโน้ตเล็ก ๆ จนถึงในรูปวลีหนึ่งได้

ดังนั้นการวิเคราะห์บทเพลงดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ จึงได้นำองค์ความรู้เหล่านี้เป็นแนวทางในการศึกษา โดยปรับเนื้อหาประเด็นทางการศึกษาตามลักษณะของดนตรีที่ศึกษา ดังนี้

1) รูปแบบโครงสร้าง

- 1.1) ท่อนเพลง
- 1.2) วลีเพลง
- 1.3) ส่วนย่อยของทำนอง
- 1.4) การจบวรรค

2) ลักษณะของทำนอง

- 2.1) โครงสร้างแนวทำนอง
 - ช่วงเสียง
 - ระดับเสียง
 - การเคลื่อนที่ของระดับเสียง
 - ขึ้นคู่เสียง
 - กลุ่มเสียง
- 2.2) โครงสร้างของจังหวะ
 - อัตราจังหวะ
 - อัตราความเร็ว
 - กระสวนจังหวะ

3) การวิเคราะห์ระบบเสียงเครื่องดนตรี

การวิเคราะห์ระดับเสียงเครื่องดนตรีนั้นได้นำหลักวิชาสวนศาสตร์ของเครื่องดนตรีเพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์ระบบเสียงเครื่องดนตรี โดยการศึกษาเสียงของเครื่องดนตรีนั้นมาจากความ สั่นสะเทือนแก่บรรยากาศใกล้เคียง เป็นอุปกรณ์ที่ประกอบด้วย ตัวสร้างความสั่นสะเทือน (Vibrato)

และตัวทำเสียงกังวาน (Resonator) Anfiflov²⁹ ได้เสนอประเด็นการสร้างความสัมพันธ์ (Vibrator) ประกอบด้วยแหล่งที่เกิดและวิธีการกระตุ้นการสั่นสะเทือน ของลักษณะเครื่องดนตรี กล่าวโดยสรุปดังนี้

- **เครื่องเป่า** เป็นการเป่ากระตุ้นเข้าไปในเครื่องดนตรีทำให้อากาศภายในเครื่องสั่นสะเทือน ถ้าการกระตุ้นยังคงเป็นไปอย่างต่อเนื่อง การสั่นสะเทือนยังคงมีอยู่ เสียงยังคงดังต่อเนื่องอยู่ เมื่อหยุดการกระตุ้น หรือหยุดเป่า การสลายตัวเกิดขึ้นในทันที เสียงหายไป ต่างกับเครื่องสายที่สลายตัวอย่างช้า ๆ เช่น เสียงจากลึนปี่ ลึนปี่เป็นแผ่นโลหะ พลาสติก ไม้ไผ่ หรือใบตาล เมื่อเป่าลมเข้าสู่ลึนปี่ ลึนปี่เปิดปิดสลับกันตามความดันอากาศของปลายทั้งสองด้าน เมื่อลึนปี่เปิดอากาศส่วนหนึ่งถูกดันเข้าสู่ท่ออากาศ ซึ่งกระตุ้นให้อากาศสั่นสะเทือน

- **เครื่องหนัง** ได้แก่ กลองทุกชนิด การสั่นสะเทือนของแผ่นบาง ซึ่งอาจเป็นหนัง หรือพลาสติก มีลักษณะคล้ายเครื่องสาย และทอลม คือ มีการสั่นสะเทือนของโอเวอร์โทนทุกตัวพร้อม ๆ กัน ขึ้นอยู่ที่ว่ากระตุ้นหรือตีที่ใด ถ้าตีกลองตรงกลาง ได้เสียงพื้นฐานเป็นหลัก โอเวอร์โทนอื่น ๆ ขาดหายไป ถ้าต้องการกระตุ้นฮาร์โมนิกจำนวนมาก ต้องตีระหว่างกลางหน้ากลองกับขอบกลอง ยิ่งใกล้ขอบเท่าใดยิ่งดี และทำให้การสลายตัวช้าลง ทำให้ได้เสียงกลองที่มีคุณภาพ ไม้ตีกลอง ถ้าเป็นไม้แข็ง ได้เสียงกลองที่แข็ง มีโอเวอร์โทนระดับสูงมาก ถ้าไม้กลองหุ้มด้วยกำมะหยี่ เสียงทุ้ม ไพเราะ

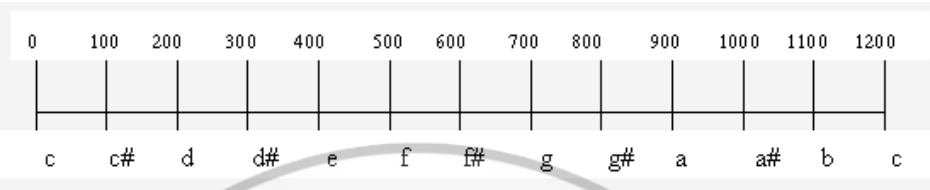
- **เครื่องตี หรือเครื่องเคาะ** ได้แก่ ระนาดไทย ระนาดฝรั่ง ข้อง การสั่นสะเทือนของเครื่องเหล่านี้ เป็นการสั่นสะเทือนของวัตถุทั้งก้อน หรือทั้งหมด หัวของไม้ที่ใช้ตีอาจใช้โลหะ หัวไม้ หัวพลาสติก และ ที่หุ้มด้วยหัวกำมะหยี่ก็ได้ ไม้ตีแต่ละแบบให้คุณสมบัติของเสียงที่แตกต่างกัน

จากทฤษฎีทางสวนศาสตร์ดังกล่าว ทำให้รู้ถึงลักษณะของการเกิดเสียงต่าง ๆ ของเครื่องดนตรี ซึ่งการเกิดคุณภาพเสียง (Tone Quality) ของเครื่องดนตรีจึงอยู่ภายใต้ วัสดุต่าง ๆ ที่มีรูปร่างขนาด ทั้งที่มีลักษณะที่เป็น กล้อง ท่อ สาย แผ่นไม้ แผ่นหนัง ฯ เพื่อให้ได้น้ำเสียงที่แตกต่างกัน อันเป็นลักษณะของแต่ละเครื่องดนตรี

Helen Myer³⁰ กล่าวถึงทฤษฎีการวัดระดับเสียงในระบบแบ่งเท่า (Equal temperament) ของ Alexander J. Ellis ไว้ว่า ความถี่ของกายภาพเสียงนั้นสามารถวัดได้ โดยใช้การคำนวณหาค่าความถี่เสียงเป็นเซ็นต์ (Cent) ซึ่งเสียงถูกแบ่งออกเป็น 12 ครั้งเสียง (12 Semitone) ใน 1 ช่วงเสียง (1 Octave) ค่าของเซ็นต์ถูกกำหนดให้ 1 เซนต์เท่ากับ 1/100 ครั้งเสียง ฉะนั้นใน 1 ช่วงเสียงเท่ากับ 1200 เซนต์ ดังนี้

²⁹ อ้างถึงใน วาสิษฐ์ จริญญาณท์. 2542. วิทยาศาสตร์การดนตรี (The science of music). กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. หน้า29.

³⁰ Myers, Helen. 1992. Ethnomusicology An Introduction. W.W.Norton & Company : Inc.Center. page 464-466.

ภาพที่ 2.1 ภาพแสดงระบบแบ่งเท่า

จากนั้นนำเสียงจากการบันทึกภาคสนาม ประมวลผลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์เพื่อหา ระดับเสียงและค่าเซนตของดนตรีของกลุ่มชาติพันธุ์ นำค่าที่ได้มาเปรียบเทียบกับภาพแสดงระบบ แบ่งเท่าเพื่อเปรียบเทียบ จากนั้นนำเสียงที่ได้มาโน้ตสากลบนบรรทัด 5 เส้น โดยการยืมสัญลักษณ์ โน้ตทางสากล แสดงลักษณะบันไดเสียงเพื่อง่ายต่อความเข้าใจ

2.1.5 ทฤษฎีเกี่ยวกับระบบเสียง³¹

1) เสียง

เสียงดนตรีมักถูกกล่าวถึงว่าประกอบด้วย ระดับเสียง คุณภาพเสียง ความดังเบา และความ ตื่นขาวของเสียง องค์ประกอบเหล่านี้มีพื้นฐานทางฟิสิกส์ สามารถวัดหน่วยออกมาได้ เสียงเกิดขึ้น จากระบบสั่นสะเทือนที่ส่งการสั่นสะเทือน (Vibrations) ผ่าน มัชฌิม หรือตัวกลาง (Medium) เช่น อากาศ ของเหลว ของแข็ง ฯลฯ ในทางดนตรีนั้น ระบบที่ใช้มากที่สุดคือ การสั่นสะเทือนของสาย จิงตึงและอากาศในท่อ

มนุษย์ได้ยินและรับรู้ลักษณะของเสียงด้วยความถี่แหลมของเสียง (Pitch) และความดัง (Loudness) แทนที่จะเป็นความถี่ของคลื่นเสียง หูคนโดยปกติได้ยินเสียงที่มีความถี่ในย่าน 20 Hz ถึง 20000 Hz และจะตอบสนองไวที่สุดที่ความถี่ประมาณ 3000 Hz แต่เครื่องดนตรีทั่วไปมีช่วงเสียง ที่มีความถี่แคบกว่านี้ เช่น เสียงต่ำสุดของคีย์เปียโนประมาณ 30 Hz เสียงสูงสุดประมาณ 4000 Hz

2) ระดับเสียง

ระดับเสียง ถูกกำหนดด้วยการสั่นสะเทือนของวัตถุ วัตถุที่สั่นสะเทือนเร็วกว่าทำ ให้เกิดระดับเสียงสูงกว่าวัตถุที่สั่นสะเทือนช้ากว่าซึ่งให้ระดับเสียงต่ำกว่า เพราะการสั่นสะเทือนเร็ว กว่าทำให้เกิดจำนวนรอบมากกว่านั่นเอง การสั่นสะเทือนหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ความถี่ (Frequency) ความถี่วัดด้วยการนับจำนวนครั้งหรือรอบต่อ 1 วินาที จำนวนรอบต่อ 1 วินาทีสามารถ เรียกเป็นหน่วยสั้น ๆ ว่า เฮิร์ตซ์ (Hertz หรือย่อลงด้วย Hz) ดังนั้น ถ้ากล่าว ความถี่ 40 Hz หมายความว่า เกิดการสั่นสะเทือน 40 รอบต่อ 1 วินาที ระดับเสียงที่ 40 Hz จะต่ำกว่าระดับเสียงที่ 50 Hz การพิจารณาระดับเสียงต้องนับรวมแรงดัน สเปกตรัมและความยาวเสียงร่วมด้วย มาตรฐาน เสียงได้ผลสรุปลงในเดือนพฤษภาคม ค.ศ. 1939 ในการประชุม International Conference ณ กรุง ลอนดอน ประเทศอังกฤษ สหราชอาณาจักร และอิตาลี การประชุมลงมติรับรองให้ $a^{\circ} = 440$ Hz

³¹ วาสิษฐ์ จริญยานนท์. 2542. วิทยาศาสตร์การดนตรี (The science of music). กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. หน้า 9.

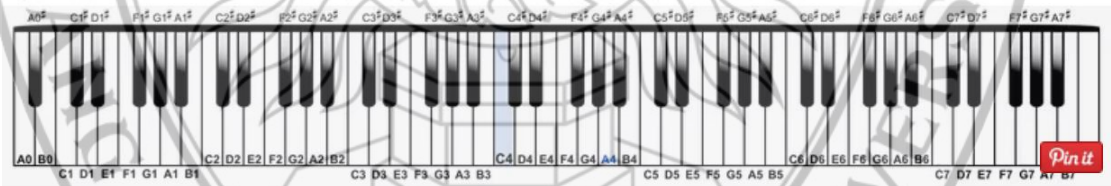
วณิชฐ์ จรรย์ยานนท์³² กล่าวถึงระดับเสียงว่า หมายถึง คุณลักษณะของเสียงที่บอกให้ทราบ ว่าเสียงนั้น “สูง” หรือ “ต่ำ” หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า เป็นคุณสมบัติทางจิตวิสัยของเสียง ซึ่งกำหนด ตำแหน่งในบันไดเสียงของมัน ระดับเสียงเกี่ยวข้องกับความถี่ ระดับเสียงต่ำสุด ที่ใช้ในการดนตรีคือเสียงดับเบิ้ลเบสและเบสทุบา (30-40 Hz) ส่วนเสียงที่ต่ำที่สุดของลิมนิ้วเปียโน คือ AAA (27.5 Hz) และเสียงที่สูงที่สุดของเปียโนปัจจุบันคือ c^๕ (4180 Hz โดยประมาณ) ในระบบแบ่งเท่า ปัจจุบันกำหนดให้ a^๐ = 440 Hz

จากนี้ จะได้ความถี่ของเสียง a ในระดับต่าง ๆ ดังนี้

AAA	=	27.5	Hz
AA	=	55	Hz
A	=	110	Hz
a	=	220	Hz
a ^๐	=	440	Hz
a ^๑	=	880	Hz
a ^๒	=	1760	Hz
a ^๓	=	3520	Hz

จากหลักการดังกล่าวทำให้ทราบถึงระดับเสียงต่าง ๆ ซึ่งเสียงที่ตรงกับค่าความถี่ที่ 440 Hz นั้นใช้สัญลักษณ์ a^๐

Brandy Kraemer³³ กล่าวถึงเรื่อง การเรียกชื่อ โน้ตบนระดับเสียงและการเรียกชื่อของ Octave

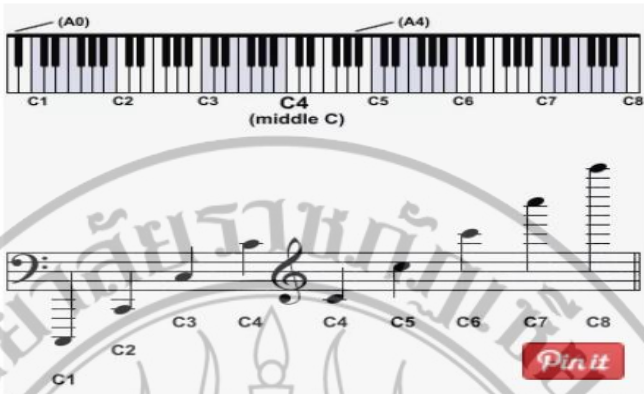

ภาพที่ 2.2 ภาพแสดงการเรียงชื่อโน้ตระบบของ Brandy Kraemer

ตำแหน่งเสียงของโน้ตนั้นจะระบุความถี่เสียงเป็นตัวเลข และหรือสัญลักษณ์เพื่อให้เราสามารถอ้างอิงได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งเป็นวิธีที่จะสามารถระบุโน้ตตามตำแหน่งบนบันทึด 5 เส้น ที่สัมพันธ์กับตำแหน่งบนลิ้นคีย์บอร์ด

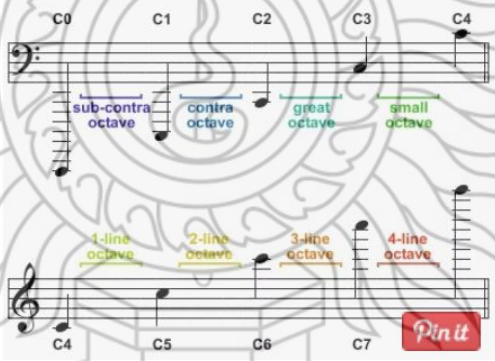
³² เรื่องเดิม, หน้า 15.

³³ Brandy Kraemer. Pitch Notation & Octave Naming. (Online). <https://www.thoughtco.com/pitch-notation-and-octave-naming-2701389>. 2017

ภาพที่ 2.3 ภาพแสดงตำแหน่งของการจัดเรียงโน้ต

แต่อย่างไรก็ตามแม้จะมีเป้าหมายในการทำให้การใช้ระบบเรียกตำแหน่งของโน้ตง่ายขึ้น แต่ก็ยังสร้างความสับสนแก่ผู้เรียกชื่อทั้งนี้เพราะมีระบบการใช้สัญลักษณ์ทดแทนหลายระบบ เช่น 1. ระบบของอเมริกา ชื่อว่า Scientific Pitch Notation (SPN) เรียก C กลาง (Middle C) คือ C4 2. ระบบของเยอรมัน เรียก Helmholtz Pitch Notation ว่า C กลาง คือ ci 3. ระบบของอังกฤษ English Pitch Notation เรียก C กลางว่า c1 4. ระบบของโรมัน คือ Solfège Notation เรียก C กลางว่า do3. 5. ระบบของมิติทางคอมพิวเตอร์ดนตรี MIDI Notation เรียก C กลางว่า #60.

ภาพที่ 2.4 ภาพแสดงการเรียกชื่อตำแหน่งโน้ต

ดังนั้นระบบที่ใช้ในการวิเคราะห์ดนตรีครั้งนี้ใช้ระบบของอเมริกา ชื่อว่า Scientific Pitch Notation (SPN) โดยเรียก C กลาง คือ C4 ทั้งนี้จาก C4 เคลื่อนที่ขึ้นไปจนถึง 1 Octave ก็จะเป็น C5

2.5 การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม

จารุวรรณ พรมวัง³⁴ กล่าวว่า ในวิถีชีวิตสังคมมนุษย์โดยทั่วไป การเปลี่ยนแปลงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นใน

³⁴ จารุวรรณ พรมวัง. 2536. การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมบางประการของชาวไทยลื้อ: กรณีศึกษาบ้านทุ่งมอก อำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา. วิทยานิพนธ์มานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ระดับสถาบันหรือโครงสร้างของสังคมซึ่งอาจจะเป็นทั้งการเปลี่ยนแปลงวัตถุหรือพฤติกรรมที่มีใช้วัตถุ แต่อัตราการเปลี่ยนแปลงประเภทดังกล่าวอาจจะไม่เท่ากัน โดยทั่วไปการเปลี่ยนแปลงทางด้านที่มีใช้วัตถุจะเปลี่ยนแปลงช้ากว่า และอาจจะออกมาหลายรูปแบบ เช่น วิวัฒนาการของการติดต่อ หรือการปฏิสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรม เป็นต้น โดยการเปลี่ยนแปลงนี้อาจจะทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนรูปแบบวัฒนธรรมเดิม หรือตอกย้ำให้มีการเสริมสร้างเอกลักษณ์ของตนไว้

อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์³⁵ กล่าวถึง การเปลี่ยนแปลงทางสังคม คือการเปลี่ยนแปลง ขนบธรรมเนียมประเพณีที่กำหนดการกระทำและความสัมพันธ์ของคนที่มีต่อกัน เนื่องจากสังคม เน้นระบบความสัมพันธ์ของคนที่อยู่ร่วมกันในกลุ่ม โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงทางสังคมก็คือการ เปลี่ยนแปลงของระบบความสัมพันธ์ของคนร่วมกัน

พัทธา สายหู³⁶ กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมเกิดขึ้น ได้ทั้งโดยการวางแผนและ ไม่มีการวางแผนมาก่อน ทั้งในระดับบุคคล กลุ่ม วัฒนธรรม การเมือง เทคโนโลยีและเศรษฐกิจ และ มีการใช้ยุทธศาสตร์ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ โดยอาศัยความเป็นเหตุเป็นผล การให้การศึกษาซ้ำ การใช้อำนาจบังคับ หรือแบบผสมผสานกันระหว่างยุทธวิธีต่าง ๆ ซึ่งผลในการเปลี่ยนแปลงมีทั้งในเชิงบวกและลบ

ส่วนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม คือการเปลี่ยนแปลงวิธีการดำเนินชีวิตและพฤติกรรม ที่บุคคลในสังคมได้เคยประพฤติปฏิบัติต่อกันมาเป็นระยะเวลานาน ไปสู่แบบแผนใหม่ที่ยังไม่เคย จินมาก่อน ในปัจจุบันนี้วัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างเห็นได้ชัด โดยที่มนุษย์เองนั้น ไม่ได้รู้สึก ถึงการเปลี่ยนแปลงนั้นเลยไม่มีใครสนใจว่าใครเป็นผู้สร้างสิ่งต่างๆขึ้น ใครเป็นผู้ริเริ่มระบบ พฤติกรรมและใครเป็นผู้ทำให้เฟื่องฟูน่าสนใจ ผู้คนได้ให้ความสนใจกับการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ เพียงเล็กน้อยเท่านั้น แต่ก็ประพฤติปฏิบัติตามกันมาโดยไม่รู้ตัว การเปลี่ยนแปลงเป็นพลวัต (Dynamics) ซึ่งผู้ที่ต้องการเปลี่ยนแปลงก็คือผู้ที่หวังให้เกิดการเคลื่อนไหวแล้วมีผลดีขึ้นกว่าสภาพ เดิมที่ตนประสบอยู่ แต่ก็ไม่แน่ว่าเมื่อไปการเปลี่ยนแปลงจะได้ผลในทิศทางดีขึ้นอย่างเดียว เปลี่ยนแปลงแล้วอาจจะอยู่ที่เดิม หรือเปลี่ยนแปลงแล้วอาจจะเลวลงก็ได้ การเปลี่ยนแปลงแล้วดีขึ้น เรียกว่า การพัฒนา (Development)

นิยพรรณ (พลวัฒน์) วรรณศิริ³⁷ ได้ชี้ให้เห็นถึงปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทาง วัฒนธรรม ได้แก่

1. ขบวนการทางจิตวิทยา ได้แก่ การรับรู้ (Perceiving) แบ่งได้เป็น 2 ระดับ

³⁵ อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์. 2548. การศึกษาชุมชนเชิงพลวัต. บทเรียนจากวิจัยภาคสนาม. กรุงเทพฯ: พิสิษฐไทยออฟเซต. หน้า 99.

³⁶ พัทธา สายหู. กลไกของสังคม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2538.

³⁷ นิยพรรณ (พลวัฒน์) วรรณศิริ. 2550. มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ เอ็กสเพอเน็ท.

1.1 การรับรู้โดยไม่รู้ตัว (Subliminal Perception) ได้แก่ การที่คนเรารับความรู้สึกที่คล้ายกัน และแสดงพฤติกรรมที่ใกล้เคียงกันโดยไม่รู้ตัว การเปลี่ยนแปลงนั้นมีสาเหตุจากภายนอก เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เป็นรูปธรรมและเป็น ปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social Interaction) ซึ่งจะมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมในที่สุด

1. 2 การรับรู้กึ่งรู้ตัว (Marginal Perception) ได้แก่ การรับรู้สิ่งต่างๆ รอบตัวมนุษย์ โดยรู้ตัวว่าจะอะไรเป็นอะไร แต่ก็ไม่ได้แสดงออกเปิดเผยถึงการรับรู้ใดๆ ทั้งนี้เป็นเพราะไม่ได้ใส่ใจเท่าใดนักมีผลให้เกิดข้อมูลเพื่อปรับเปลี่ยนในพฤติกรรมต่างๆ ได้

2. ประสบการณ์ที่ผ่านมานานจนลืมไปแล้ว ในบางครั้งที่เราได้ผ่านประสบการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งนานมาแล้วจนลืมนึกถึงมัน แต่มันจะมีผลต่อพฤติกรรมของเราบางครั้งเราก็ลอกเลียนแบบพฤติกรรมทางสังคมมาเป็นตัวตนและมักจะลืมไปว่าเป็นส่วนที่รับผู้อื่นมา ประสบการณ์ในอดีตที่คิดว่าลืมเหล่านี้อาจจะถูกนำมาเป็นแบบอย่างของพฤติกรรมใหม่ๆ และการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำเนินชีวิตในสังคมและวัฒนธรรมโดยไม่มีเจตนาเปลี่ยนแปลงให้เข้ากับยุคสมัยเพื่อความเหมาะสมในแต่ละสถานการณ์และสภาพแวดล้อม ทำให้เกิดมีพฤติกรรมปรับปรุงมาใช้ในสังคมหลากหลายมากขึ้น

3. การเรียนรู้ การเรียนรู้ประสบการณ์ต่างๆ และการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์แวดล้อมเป็นมูลเหตุเบื้องต้นที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม มักจะปฏิบัติตามเงื่อนไขของสังคมอยู่เสมอด้วยการเรียนรู้สิ่งแปลกใหม่ และประพฤติปฏิบัติตาม การปฏิบัติซ้ำๆ การสังเกตการณ์และการเรียนหรือศึกษาโดยตรงเป็นที่มาของการเรียนรู้สังคมและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมอย่างหนึ่ง

4. การเปลี่ยนแปลงนิสัย กิจวัตร หรือพฤติกรรมโดยอัตโนมัติ บุคคลอาจจะรู้ตัวและจงใจยกเลิกรูปแบบพฤติกรรมเก่าๆ เนื่องจากความเข้าใจที่ชัดเจนว่าเป็นธรรมชาติของมนุษย์ ไม่มีใครมาชี้แนะให้เปลี่ยนมันเกิดขึ้นโดยธรรมชาติ

5. การเลียนแบบ คนเรามักจะเลียนแบบกันอย่างไม่ได้ตั้งใจอยู่เสมอ การเลียนแบบเป็นเรื่องของบุคคลและกลุ่ม เป็นการรับเอาวัฒนธรรมใหม่ๆ มาใช้ เป็นการยอมรับหรือเป็นการสร้างสิ่งใหม่ๆ หรือเป็นการหยิบยืมวัฒนธรรมที่แพร่กระจายจากผู้อื่นเข้ามาใช้ โดยนำมาดัดแปลงให้เข้ากับวัฒนธรรมของตนจนเกิดเป็นวัฒนธรรมรูปแบบใหม่ขึ้น

6. ความคิดเห็น เป็นการเสนอความคิดเห็นต่อสาธารณะซึ่งทำให้ผู้อื่นคิดตาม คล้อยตาม จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ทักษะคิด ความเชื่อ ความรู้ และค่านิยมของผู้คนได้

7. การโยกย้ายถิ่น เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงได้ การโยกย้ายที่อยู่อาศัยไปยังแหล่งใหม่ต้องมีการปรับตัวเพื่อให้สอดคล้องเข้ากันได้กับสถานที่ใหม่ และกลุ่มคนใหม่ที่บุคคลย้ายเข้าอยู่ด้วย

8. สภาพาจรใจไร้สำนึก จะบงการพฤติกรรมโดยอัตโนมัติ สภาพการณ์เช่นนี้เกิดจากการเคยชินในกฎระเบียบต่างๆของสังคมที่ฝังใจคนมาแต่เล็กแต่น้อย จึงมักกระทำการใดๆโดยอัตโนมัติและไม่รู้ตัว การต้องการการยอมรับจากผู้อื่นจึงต้องเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามผู้อื่น เหล่านี้เกิดขึ้นในตัวของคนุยุย์โดยไม่รู้ตัวและเป็นกลไกหนึ่งที่สนับสนุนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและทางสังคมในเชิงนามธรรม

9. การสร้างความรู้สึกร่วมและความผูกพันทางสังคม ความรู้สึกร่วมและความผูกพันทางสังคมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมขึ้นได้ ทั้งนี้เป็นเพราะพฤติกรรมกลุ่มสังคมที่มีการยอมรับอารมณ์และแสดงออกทางอารมณ์ร่วมกัน การที่กลุ่มคนร่วมความรู้สึกเดียวกันก็จะมี การแสดงออกถึงการยอมรับอารมณ์และความรู้สึกของกันและกัน

นอกจากนั้น Moore³⁸ กล่าวถึงลักษณะของการเปลี่ยนแปลงสมัยใหม่ไว้ดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในสังคมหนึ่งเป็นไปอย่างรวดเร็วและสม่ำเสมอ
2. การเปลี่ยนแปลงนั้น ไม่ได้เป็นไปชั่วคราว หรือเป็นการเปลี่ยนแปลงเฉพาะเรื่องนั้นๆ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในลักษณะลูกโซ่และมีแนวโน้มที่จะขยายออกไปในบริเวณกว้าง
3. การเปลี่ยนแปลงอาจเกิดขึ้นได้ทุกสถานที่ และมีความสำคัญต่อสังคมและวัฒนธรรมนั้นๆ การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และผลของมันย่อมมีความสัมพันธ์กัน คือ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในด้านอื่นๆ ตามมา
4. การเปลี่ยนแปลงเป็นผลมาจากการวางแผนเอาไว้ หรือเป็นผลเกิดจากการคิดประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ ขึ้น
5. ความรู้ในทางเทคนิคและนโยบายต่าง ๆ ในสังคมแผ่ขยายออกไปอย่างรวดเร็ว

ณรงค์ เส็งประษา³⁹ เสนอว่า นอกจากนี้ วัฒนธรรมย่อมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ สาเหตุหลักเนื่องมาจากปัญหาที่มนุษย์ประสบ ประกอบกับความต้องการของมนุษย์ และอาจจำแนกสาเหตุแห่งการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมออกเป็นข้อย่อย ๆ ได้ ดังต่อไปนี้

1. เนื่องจากการทะนุบำรุงส่งเสริมวัฒนธรรม เพื่อปรุงแต่งวัฒนธรรมสังคมของตนให้เจริญงอกงามขึ้น มีการคิดค้นวัฒนธรรมใหม่ มีการปรับปรุงค้ดแปลงวัฒนธรรมเดิมให้เหมาะกับสังคมปัจจุบัน ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง
2. การเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ สภาพของดินฟ้าอากาศซึ่งเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เช่น ความเสื่อมคุณภาพของเนื้อดิน น้ำท่วม ลมพายุ ความแห้งแล้งและความหนาวจัด การเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติดังกล่าวกระตุ้นให้มนุษย์ประดิษฐ์สิ่งใหม่ๆ เพื่อควบคุมการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เช่น

³⁸ อ้างใน ผ่องพันธุ์ มณีรัตน์. 2521. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

³⁹ ณรงค์ เส็งประษา. 2538. มนุษย์กับสังคม. กรุงเทพฯ : โอเดียนสโตร์.

ผลิตปุ๋ยเพื่อให้เนื้อดินอุดมสมบูรณ์ ประดิษฐ์เครื่องปรับอากาศ เพื่อจัดความร้อนอบอ้าวของอากาศ อันทำให้วิถีชีวิตหรือวัฒนธรรมของมนุษย์เปลี่ยนแปลงไป

3. การเปลี่ยนแปลงในความต้องการของมนุษย์ โดยเหตุที่มนุษย์มีเชาว์ปัญญาสูงความนึกคิดของมนุษย์จึงเป็นไปอย่างกว้างขวาง กล่าวกันว่ามนุษย์เป็นทาสของความนึกคิดของตนเองอยู่ตลอดเวลา และความนึกคิดนี้ได้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในความต้องการของมนุษย์ ฉะนั้นมนุษย์จำเป็นต้องแสวงหาสิ่งตอบสนองความต้องการของตนที่เพิ่มขึ้นโดยลำดับ เช่น คิดค้นสิ่งใหม่ๆ และวิธีการใหม่ๆ ขึ้นมา อันเป็นผลให้วัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไป

4. การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมทางสังคม สังคมมนุษย์ย่อมไม่อยู่คงที่ มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอยู่ตลอดเวลา เช่น จำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น ทำให้มีการแข่งขันกันสูงขึ้น ตลอดจนการขัดแย้งระหว่างชนชั้น (Class conflict) เพิ่มมากขึ้น อันเป็นปัญหาของมนุษย์จึงต้องสร้างวิธีการและสร้างระเบียบปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหาย่างยากดังกล่าว ดังนั้นวัฒนธรรมของมนุษย์ย่อมเปลี่ยนแปลงไปด้วย

5. การแลกเปลี่ยนหยิบยืมวัฒนธรรมมนุษย์ในสังคมต่างๆ มีการติดต่อสื่อสารอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปัจจุบันนี้ การคมนาคมติดต่อถึงกันเป็นไปอย่างสะดวกรวดเร็ว การแลกเปลี่ยนหยิบยืมวัฒนธรรมจึงเป็นไปอย่างกว้างขวาง

6. วัฒนธรรมอาจเปลี่ยนแปลงได้จากพัฒนาการของความรู้และเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่สังคมกำหนดขึ้นเอง เช่น จากการที่ผู้คนมีความรู้มากขึ้น ทำให้เปลี่ยนทัศนคติและความเชื่อดั้งเดิม

7. วัฒนธรรมอาจเปลี่ยนแปลงได้เนื่องจากความประสงค์ของผู้มีอำนาจในสังคม เช่น ตัวอย่างของการเปลี่ยนแปลงในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีของไทย ช่วงประมาณ พ.ศ. 2481 – 2487

8. เนื่องจากการมองเห็นประโยชน์และความจำเป็นของสิ่งนั้นๆ ทำให้ผู้คนรับเอาวัฒนธรรมนั้นๆ มาใช้ในการดำเนินชีวิต เช่น เมื่อมีประชากรมากขึ้นจำเป็นต้องอาศัยการผลิตแบบอุตสาหกรรม การใช้เครื่องมือเครื่องจักรช่วยในการผลิต การผลิตระบบโรงงาน (Factory system)

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา⁴⁰ กล่าวถึง ขบวนการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมแตกต่างจากการเปลี่ยนแปลงที่เน้นรัฐเป็นผู้นำ ให้ความสำคัญกับอำนาจ หรือเน้นนายทุนเป็นผู้นำให้ความสำคัญเฉพาะกับวัตถุ ในการเปลี่ยนแปลงแนววัฒนธรรมนี้ สถาบันศาสนาเองต้องไม่ถือตัวว่าเป็นผู้นำบังคับให้เชื่อ แต่ต้องปรับรับกับความเชื่อและวัฒนธรรมพื้นบ้านวัฒนธรรมไทยในส่วนรัฐและศาสนาซึ่งมีลักษณะต่างหาก (Alienated) จากวัฒนธรรมชาวบ้าน จึงควรถูกตรวจสอบ ถูกทำให้เป็นรัฐและศาสนาของชาวบ้าน

⁴⁰ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. วัฒนธรรมไทยกับขบวนการเปลี่ยนแปลงสังคม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2547.

ทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมยังมีประเด็นแนวคิดต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย ดังนี้

2.1.1 การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม (Culture Assimilation)

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ⁴¹ ให้ความหมาย การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม คือ การผสมผสานปรับแต่งให้เหมาะสมกลมกลืนกันให้อยู่ร่วมกันได้ในสังคมเดียวกัน เช่น ระหว่างวัฒนธรรมเก่ากับวัฒนธรรมใหม่ ระหว่างวัฒนธรรมเมืองกับวัฒนธรรมบ้าน นอกจากนั้น การปรับปรนวัฒนธรรมยังหมายถึง การที่บุคคลมีความสามารถในการปรับปรุงตนเอง สิ่งแวดล้อม และสังคมไปสู่สิ่งที่ดีขึ้นเจริญขึ้น ซึ่งสอดคล้องกันทั้งของเดิมและของใหม่ ประชาชนรวมทั้งเด็กและเยาวชนควรรู้จักและเข้าใจมรดกทางวัฒนธรรมของชาติไทย โดยเฉพาะศิลปะ ความเชื่อ ประเพณี ค่านิยมต่างๆ อย่างละเอียดลึกซึ้ง รู้ถึงเหตุและผล ความเป็นมา ให้รู้จักเลือกสรร ปรับปรุง ดัดแปลง ให้เหมาะสม ตรงตามสภาพเดิมให้มากที่สุด เรียนรู้ในสิ่งที่ถูกต้องและเป็นจริง เพื่อจะได้เป็น พื้นฐานในการสร้างอนาคต ที่ผ่านมานั้นเราเรียนละเอียดของประวัติศาสตร์มาก แต่ละยุคปัจจุบัน ส่วนอนาคตนั้นแทบไม่คำนึงเลย การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมมีความสำคัญ ทั้งนี้เพราะสภาพ เศรษฐกิจสังคมของชาติได้เจริญก้าวหน้าในระดับหนึ่ง แต่มีผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตของคนไทย เกิดอำนาจวัตถุนิยม ทำให้เกิดความขัดแย้งทางด้านมโนทัศน์และค่านิยม รวมทั้ง บทบาทหน้าที่ของบุคคลและสถาบัน มีผลให้ระบบโครงสร้าง แบบแผนประเพณีดั้งเดิมที่ดั้งเดิมต้อง แปรเปลี่ยนไป

จำนงค์ อธิวัฒน์สิทธิ์ และคณะ⁴² กล่าวว่า การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมเป็นสภาวะการณ์ หนึ่งของวัฒนธรรมที่เกิดจากวัฒนธรรมต่างสังคมมากระทบกัน โดยการที่บุคคลจากวัฒนธรรมที่ แตกต่างกันมาติดต่อกัน และมีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมต่าง ๆ ในระบบวัฒนธรรม ดั้งเดิมของกลุ่มหนึ่ง หรือทั้งสองกลุ่ม การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมจะเกิดขึ้นในสภาวะแห่งความ สอดคล้อง (Strain to Consistency) ซึ่งเป็นจุดที่เกิดความพอดี หรือสมดุลกัน

เอกวิทย์ ณ ถลาง⁴³ เสนอว่า นอกจากนั้นการการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม ยังมีลักษณะ เคลื่อนไหวเป็นกระแสนับไม่หยุดนิ่งในสังคมโดยทั่วไป รวมถึงสังคมไทยได้ถูกกระแสวัฒนธรรม ภายนอกตามสากลนิยมผลักดันให้ปรับเปลี่ยนความคิด ระบบการผลิต และการบริโภค ทำที่ และ ความเชื่อเกี่ยวกับชีวิต ในอัตราความเร็วที่มีอันตราย มีความเสี่ยงมากกว่าแต่ก่อนมาก การมีสำนึก ร่วมเกี่ยวกับภูมิปัญญาของเราเองในแผ่นดินนี้จึงเป็นปรากฏการณ์ที่พิจารณาได้ว่าเป็นพลังตอบโต้ ความเปลี่ยนแปลงตามกระแส โลกาวัดณ์อย่างชัดเจนไม่ว่าจะเป็นยุคใดสมัยใดก็ตาม ก็มีการต่อสู้

⁴¹ คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, สำนักงาน..ความหมายและขอบข่ายงานวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว. 2535.

⁴² จำนงค์ อธิวัฒน์สิทธิ์ และคณะ. สังคมวิทยา. (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: พิมพ์ลักษณ์. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2540.

⁴³ เอกวิทย์ ณ ถลาง. เพื่อความเข้าใจวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.2534.

เพื่อผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมให้เข้ากับปัญหาหรือความจำเป็นใหม่ๆทางเศรษฐกิจ สังคมและเทคนิควิทยาการต่างๆที่ทุกคนมีส่วนร่วม ทั้งนี้เพราะทุกคนในสังคมเป็นเจ้าของวัฒนธรรม รัฐจะเป็นเจ้าของและกำหนดวัฒนธรรมขึ้นเองไม่ได้การให้การศึกษาแก่ปวงชนช่วยเร่งตลอดทั้งเอื้อต่อการถ่ายทอดวัฒนธรรม (Cultural Transmission) ให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงของโลก ให้มีคุณธรรม ศีลธรรม เป็นการขึ้นเตือนสติและเหนี่ยวรั้งการเอารัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน รวมทั้งการล้างผลาญทรัพยากรธรรมชาติ

เมตตา วิวัฒนานุกูล⁴⁴ กล่าวว่า การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมของชุมชนต่อบริบททางสังคมที่เกิดขึ้นใหม่นั้น จะเกี่ยวข้องกับการปรับตัวของบุคคลที่จะให้ตนเองสามารถอยู่ในภาวะการณ์ที่เกิดขึ้นใหม่ได้ หากมองในลักษณะของตัวบุคคลแล้ว คนๆ หนึ่งได้รับการขัดเกลาทางสังคมในวัฒนธรรมแบบหนึ่งต้องเข้าไปสู่วัฒนธรรมแบบใหม่ที่ต่างไปจากเดิมและต้องมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมใหม่นั้นเป็นระยะเวลายาวนาน กระบวนการขัดเกลาทางสังคมจะเกิดขึ้นอีกครั้งเป็นการเรียนรู้ที่จะปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมนั้นหรือเรียกว่า “Acculturation” คนคนนั้นจะเริ่มค้นหาวิธีคิดและพฤติกรรมในรูปแบบใหม่และจะสร้างการปรับตัวขึ้นอย่างค่อยเป็นค่อยไปสำหรับการจัดการเรื่องการใช้ชีวิตประจำวันนั้นจะต้องเสาะหาความเหมือนและความแตกต่างในสิ่งแวดล้อมใหม่ซึ่งจะทำให้รู้สึกคุ้นเคยและเกิดการยอมรับบรรทัดฐานและค่านิยมบางประการของสังคมเจ้าบ้านในขณะที่กระบวนการขัดเกลาทางสังคมเกิดขึ้นอีกครั้งเพื่อปรับตัวให้เข้ากับวัฒนธรรมใหม่ วัฒนธรรมเดิมบางอย่างจะถูกทิ้งไปอย่างน้อยที่สุดก็ในเรื่องการตอบสนองต่อเหตุการณ์ที่ต่างไปจากเดิม กระบวนการออกจากวัฒนธรรมเดิมนี้เรียกว่า “Deculturation” แก่นหลักของการปรับตัวทางวัฒนธรรมคือ การเปลี่ยนแปลงทั้งพฤติกรรมส่วนบุคคล และพฤติกรรมทางสังคม เรามักจะพบว่า การเปลี่ยนแปลงนี้อาจเป็นการปรับตัวเองให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมใหม่หรือเปลี่ยนแปลงบางส่วนของสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมกับความต้องการ

2.1.2 การปรับตัว (Adaptation)

ผ่องพรรณ มณีรัตน์⁴⁵ กล่าวถึง การปรับตัว หมายถึง การที่ปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มมีการปรับพฤติกรรมของตนให้เข้ากันได้ หรืออยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในชีวิต อาทิ ชายและหญิงแต่งงานกัน จำเป็นต้องปรับตัวให้เข้ากันตามความต้องการของอีกฝ่ายหนึ่ง เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันได้ ทั้งนี้การปรับตัวอาจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง เช่น กรณีผู้อพยพจากถิ่นอื่นเข้ามาอยู่ในสังคมเป็นจำนวนมากย่อมก่อให้เกิดพฤติกรรมกลุ่มขึ้น อาจทำให้ความตึงเครียดและเป็นศัตรูกันระหว่างกลุ่มได้ ทำให้กลุ่มชนที่มีอยู่มาแต่เดิมต้องปรับตัว เพื่อรับกลุ่มใหม่ ขณะเดียวกันกลุ่มใหม่ก็

⁴⁴ เมตตา วิวัฒนานุกูล(กฤตวิทย์). การสื่อสารต่างวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : แอคทีฟ พริน. 2548.

⁴⁵ ผ่องพรรณ มณีรัตน์. 2521. การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ต้องปรับเปลี่ยนแบบการดำรงชีวิตและแนวคิดด้วยเช่นกัน เพื่อให้เกิดการยอมรับระหว่างกัน ลักษณะนี้จะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมไป

ศรีศักร วัลลิโภดม⁴⁶ กล่าวว่า การปรับตัว จะต้องดูว่าอะไรดีหรือไม่ดีจากทั้งภายในและภายนอก ที่ว่าภายในนั้นคือ การรู้จักตนเองว่าวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่นนั้น คือสิ่งที่เกิดจากประสบการณ์และความคิดในด้านภูมิปัญญาที่สร้างสรรค์และสะสมกันนานและดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันที่แล้มา อะไรที่ทำให้เกิดความร่วมมือและอะไรที่ทำให้เกิดความขัดแย้งหรืออะไรดีหรือไม่ดี ถ้ารู้แล้วก็สามารถอนุรักษ์สิ่งที่ดีที่มีประโยชน์ไว้ และละทิ้งสิ่งที่ไม่เหมาะสมไม่มีประโยชน์เสีย ส่วนที่ว่าภายนอกนั้นคือ การไม่ปฏิเสธที่จะรับรู้กระแสและอิทธิพลทางเศรษฐกิจและเทคโนโลยีการเมืองและวัฒนธรรมที่มาจากภายนอกโดยเฉพาะที่แพร่มาจากกระบวนการโลกาภิวัตน์แต่การรับรู้ต้องเป็นการทำให้คิดเปรียบเทียบว่าอะไรดีและอะไรไม่ดี ไม่เหมาะสมกับสิ่งที่มีอยู่ภายในเมื่อคิดได้และเข้าใจได้ก็ควรรับสิ่งที่เห็นว่าดีเหมาะสมมาผสมผสานกับสิ่งที่ดีอยู่แล้วภายในผลของการเลือกเฟ้นสิ่งที่ดีจากภายนอกมาผสมผสานกับสิ่งที่ยังมีความหมายความเหมาะสมจากภายในดังกล่าวนี้อาจเรียกได้ว่าเป็นกระบวนการท้องถิ่นพัฒนา (localization) เป็นสิ่งที่ปฏิบัติกับกระบวนการโลกาภิวัตน์ (Globalization) เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่าถ้ามองโดยศักยภาพในการเรียนรู้และปรับตัวเองของมนุษย์ที่เป็นพื้นฐานธรรมชาติของทุกสังคมและเผ่าพันธุ์แล้ว การคุกคามของกระบวนการ โลกาภิวัตน์ที่จะทำให้มนุษย์เป็นอะไรที่เหมือนๆ กันหรือเป็นไปตามการบงการของผู้ที่มีอำนาจในโลกนั้นหาใช่สิ่งที่น่ากลัว เพราะจะมีพลังโต้แย้งและการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมจากผู้คนที่อยู่ในท้องถิ่นต่างๆ เสมอยกเว้นสังคมที่ปรับตัวเองไม่ทันอันเนื่องมาจากการถูกมองมาให้ดูถูกตัวเองและลี้ภัยภูมิปัญญาของคนที่มีอยู่ภายในจนคิดไม่เป็นเช่นสังคมไทยในขณะนี้

อานันท์ กาญจนพันธุ์⁴⁷ กล่าวว่า การเคลื่อนไหวเพื่อการเรียนรู้ สร้างสรรค์ ผลิตใหม่ และการปรับตัวของชุมชนท้องถิ่น ภายใต้บริบททางสังคมและธรรมชาติแวดล้อม ซึ่งมีความเหมือนและแตกต่างกันไปแต่ละชุมชน ในขณะที่เกิดการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทำให้ชุมชนต้องคิดค้นและแสวงหาทิศทางการพัฒนาที่หลากหลาย เพื่อการดำรงอยู่ร่วมกันของวัฒนธรรมที่แตกต่างกันและเคารพหลักการของวัฒนธรรมอื่น เป็นกระบวนการทางวัฒนธรรมที่จะสะท้อนให้เห็นถึงศักยภาพของชุมชนในการพัฒนา

นอกจากที่กล่าวมาแล้ว การปรับตัวทางวัฒนธรรม เป็นการให้ความหมายที่รวมทั้งวัฒนธรรมในรูปวัตถุและวัฒนธรรมที่ไม่ใช่วัตถุ ซึ่งรวมถึงระบบคิด ความเชื่อ วิถีชีวิต และ

⁴⁶ ศรีศักร วัลลิโภดม และสุจิตต์ วงษ์เทศ. ไทยน้อย ไทยใหญ่ ไทยสยาม. กรุงเทพฯ : มติชน. 2534.

⁴⁷ อานันท์ กาญจนพันธุ์. วิถีคิดท้องถิ่น ว่าด้วย สิทธิ อำนาจและการจัดการทรัพยากร. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.). 2544.

พฤติกรรมของสมาชิกในสังคม ในการพิจารณาเรื่องการปรับตัวทางวัฒนธรรมนี้ Cohen, 1996⁴⁸ เสนอข้อคิดว่า

1. การศึกษาเรื่องการปรับตัวทางวัฒนธรรมควรพิจารณาองค์ประกอบด้าน ศิลปวัฒนธรรม (วรรณคดี ดนตรี การแสดง และศิลปกรรมอื่นๆ) และสังคมวัฒนธรรมที่เป็นวิถีชีวิต ความเชื่อ ฯลฯ

2. องค์ประกอบต่าง ๆ ของวัฒนธรรมเชิงร้อยประสานเข้าเป็นวัฒนธรรม ที่มีลักษณะ เป็นองค์รวม มีลักษณะเฉพาะของแต่ละสังคมวัฒนธรรม

3. การปฏิสัมพันธ์กับสังคมข้างเคียง หรือการค้นพบสิ่งใหม่ภายในสังคมตนเอง จะทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนเพื่อการคงอยู่ของวัฒนธรรมนั้น ๆ

4. วัฒนธรรมคือระบบสัญลักษณ์ องค์ประกอบของแต่ละส่วนมีความหมายและสื่อ ความหมายที่ลึกซึ้ง และกว้างขวางกว่าข้อเท็จจริง เช่น ธงมีความหมายกว่าผ้าผืนหนึ่ง

5. การดำเนินชีวิตของมนุษย์ต้องดำเนินเป็นกลุ่ม การปรับเปลี่ยนสังคมวัฒนธรรมเป็น การปรับเปลี่ยนในกลุ่มมากกว่าในระดับปัจเจกบุคคล การสืบทอดวัฒนธรรมต้องถ่ายทอดจากรุ่น หนึ่งไปอีกรุ่นหนึ่งเป็นกลุ่ม การปรับตัวทางวัฒนธรรมจึงเป็นการปรับเปลี่ยนของกลุ่ม

6. พฤติกรรมของมนุษย์ยืดหยุ่นและปรับเปลี่ยน ไม่มีพฤติกรรมใดที่ไม่สามารถปรับเปลี่ยนได้เลย

7. การถ่ายทอดวัฒนธรรมจากรุ่นหนึ่งไปสู่รุ่นหนึ่งมีกระบวนการและขั้นตอน

ข้อคิดทั้ง 7 ข้อที่กล่าวมานี้ หมายถึง การปรับตัวที่นอกเหนือจากการปรับตัวทางชีวภาพ เพื่อความอยู่รอดของเผ่าพันธุ์มนุษย์หรือสัตว์ แต่เป็นการตั้งคำถามว่าการปรับตัวนี้เป็นปรากฏการณ์ ที่เกิดขึ้นทางธรรมชาติโดยสิ้นเชิง หรือเป็นสิ่งที่มนุษย์สามารถกำหนดได้ ควบคุมและบังคับทิศทาง ได้ ปัจจุบันคงจะต้องยอมรับว่าการปรับตัวนี้เป็นสิ่งจำเป็น แต่มนุษย์สามารถควบคุมได้

ในมุมมองของผู้วิจัย การปรับตัวเริ่มจากตัวบุคคลในเรื่องที่ถูกผลกระทบจากสิ่ง หลากหลายในวิถีชีวิต ที่ได้รับอิทธิพลในบริบทต่าง ๆ แล้วเชื่อมโยงไปถึงกลุ่มคน ตลอดจนชุมชน ที่พร้อมใจกันยอมรับหรือคัดลอกตาม โดยไม่คิดที่จะต่อต้านกับสิ่งที่เกิดขึ้นในเรื่องหรือกิจกรรมนั้นๆ หรืออาจจะมิขัดแย้งอยู่บ้าง แต่สามารถปรับตัวเองให้เข้ากับสิ่งที่เกิดขึ้นหรือที่ได้รับ และสิ่งที่ เกิดขึ้นใหม่จากการปรับตัวล้วนมีความความสัมพันธ์กันกับสิ่งที่มีอยู่เดิม

2.1.3 การผสมผสานทางวัฒนธรรม (Assimilation)

ราชบัณฑิตยสถาน⁴⁹ ให้ความหมาย การผสมผสานทางวัฒนธรรม เป็น กระบวนการที่วัฒนธรรมหรือบุคคล หรือกลุ่มที่ต่างวัฒนธรรมกันมาผสมกลมกลืนเข้าเป็นหน่วย

⁴⁸ อังโน อมรา พงศาพิชญ์. ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการพัฒนา : มุมมองทางมานุษยวิทยา. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักงาน กองทุนสนับสนุนการวิจัย. 2540.

เดียวที่ประสานกัน โดยไม่จำเป็นที่แต่ละหน่วยเดิมนั้นจะต้องกลายมามีลักษณะเหมือนกันโดยตลอด เพียงแต่ให้มีการดัดแปลงจนไม่เห็นลักษณะเดิม เพื่อให้เข้ากันได้กับหน่วยอื่น ๆ และรวมกันแล้วเป็นหน่วยวัฒนธรรมใหม่ตามปกติ หน่วยของวัฒนธรรมที่จำนวนน้อยย่อมปรับลักษณะให้คล้อยตามหน่วยของวัฒนธรรมที่มีมากกว่า

Richard M.Burkey ,1978⁵⁰ กล่าวไว้ในเรื่องกระบวนการผสมกลมกลืน ว่า จะต้องเกิดจาก 2 ฝ่ายคือ เกิดจากชนกลุ่มน้อยเองและชนกลุ่มใหญ่ เพราะเมื่อชนกลุ่มน้อยต้องอาศัยอยู่อย่างถาวรในประเทศนั้น ๆ ก็จำเป็นต้องประพฤติปฏิบัติตามค่านิยมบรรทัดฐาน กฎระเบียบต่าง ๆ ที่สังคมใหญ่บัญญัติขึ้น ชนกลุ่มใหญ่ซึ่งเป็นเจ้าของประเทศก็ต้องสร้างกฎเกณฑ์ขึ้นเพื่อสร้างจิตสำนึกและความรู้สึกของชนกลุ่มน้อยให้เกิดความรู้สึกว่าเป็นพวกเดียวกัน กระบวนการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในการสร้างความผสมกลมกลืนจะต้องมีความสัมพันธ์สอดคล้องกันทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านวัฒนธรรม สังคม ประชากร เอกลักษณะ ฯลฯ เพราะแต่ละส่วนต่างมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน กล่าวคือ เมื่อวัฒนธรรมเปลี่ยนไปเนื่องจากการยอมรับวัฒนธรรมของสังคมใหญ่มาประพฤติปฏิบัติ โครงสร้างทางสังคมก็ต้องเปลี่ยนไป เพื่อรองรับวัฒนธรรมใหม่ เอกลักษณะ ทัศนคติ ก็จำเป็นต้องเปลี่ยนให้ผสมกลมกลืนด้วย

นอกจากนั้น ปรากฏการณ์ทางสังคมที่มีวัฒนธรรมต่างกันมาปะทะสังสรรค์กันเช่น เมื่อบุคคลหรือกลุ่มบุคคลจากวัฒนธรรมที่แตกต่างกันมาติดต่อกันจะก่อให้เกิดผลในการผสมผสานทางวัฒนธรรม (acculturation) ขึ้น โดยแต่ละฝ่ายจะถ่ายทอดวัฒนธรรมให้แก่กัน การผสมผสานจะเป็นไปอย่างราบรื่นหรือไม่ขึ้น ขึ้นอยู่กับอิทธิพลของวัฒนธรรมเดิมของแต่ละฝ่ายว่ามีอยู่เหนือคนในสังคมนั้น ๆ เพียงใด หากมีมากเกินไปก็จะเกิดการปฏิเสธที่จะรับวัฒนธรรมอื่นเข้ามาใช้ และบางครั้งจะเกิดการต่อต้านวัฒนธรรมใหม่ที่แปลกปลอมเข้ามา อนึ่ง หากวัฒนธรรมใหม่มีลักษณะใกล้เคียงหรือเข้ากันได้กับวัฒนธรรมดั้งเดิม การผสมผสานทางวัฒนธรรมก็จะเป็นไปได้โดยง่าย จะเกิดขึ้นในสถานการณ์แห่งความสอดคล้องที่ก่อให้เกิดจุดพอดีหรือสมดุลกันระหว่างวัฒนธรรมจากสองฝ่าย ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมขึ้น⁵¹

⁴⁹ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์. 2538

⁵⁰ Richard M.Burkey, (1978). "The Basic Units : Ethnic Group, Race, Nationality and Society", in the Ethnic and Racial Group : The Dynamics of Dominance (Menlo Park, California : Cummings Publishing Co., p.1.

⁵¹ ดำรงค์ ฐานดี. 2545. บทที่ 10 ความรู้เรื่องสังคมและวัฒนธรรม. บทความใหม่เกี่ยวกับเกาหลีศึกษา. ศูนย์เกาหลีศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง. (ออนไลน์) <http://www3.ru.ac.th/korea/article1>. หน้า 82.

2.6 แนวคิดเกี่ยวกับการธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม

การธำรงรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม เป็นความพยายามของชุมชนในการแก้ปัญหาผลกระทบที่เกิดจากความเจริญในด้านต่าง ๆ มีความสำคัญต่อการคงอยู่ของอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมเป็นการปกป้องต่อมรดกทางวัฒนธรรม จึงมีความหมายใกล้เคียงและสัมพันธ์กับคำว่า การอนุรักษ์ ฉะนั้นการธำรงรักษา หมายถึง การทรงไว้ การชูไว้ ส่วนการอนุรักษ์ หมายถึง การรักษาให้คงเดิม⁵² และการอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรม หมายถึง การรักษาโบราณสถาน โบราณวัตถุ ขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม ซึ่งเป็นมรดกตกทอดมาช้านานให้คงอยู่ต่อไปนานที่สุดเท่าที่จะทำได้⁵³

ในทำนองเดียวกัน ศรีศักร วัลลิโภดม⁵⁴ กล่าวถึงการอนุรักษ์มรดกทางศิลปวัฒนธรรม จึงเป็นการธำรง รักษา มีการปกป้อง ดูแลสงวนรักษาศิลปวัตถุ โบราณวัตถุ โบราณสถาน ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะการแสดง การละเล่น และกีฬาพื้นบ้าน ภาษา หัตถกรรม และวรรณกรรมให้คงสภาพเดิมเป็นมรดกตกทอดให้คงอยู่ ในการอนุรักษ์หรือพัฒนามรดกทางวัฒนธรรม จะต้องยอมรับความจริงในเรื่องวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมของมนุษย์ นั่นคือสังคมและวัฒนธรรมที่ไม่มีสภาพหยุดนิ่ง หากมีการเปลี่ยนแปลงและผ่านขั้นตอนต่าง ๆ มาเป็นความสำคัญในการอนุรักษ์หรือพัฒนามรดกทางวัฒนธรรม จึงอยู่ที่ต้องรักษาบรรยากาศหรือสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมของสังคมเกษตรกรรมที่สืบเนื่องกันมาของท้องถิ่นให้คงไว้และสิ่งที่ชุมชนทุกชุมชนในท้องถิ่นเดียวกันดูแลและใช้ประโยชน์ร่วมกัน จึงมีผลทำให้เกิดกฎเกณฑ์ ประเพณี หรือจารีตที่ป้องกันมิให้มีการเอาเปรียบซึ่งกันและกัน รวมทั้งป้องกันการรุกรานจากบุคคลภายนอกด้วยการปรับตัวของคนในแต่ละชุมชนเข้าสภาพแวดล้อมท้องถิ่น ตลอดจนการใช้พื้นที่สาธารณะร่วมกันนั้น ทำให้เกิดรูปแบบผ่านการดำรงชีวิตและวิถีชีวิตที่เหมือนกัน รูปแบบดังกล่าวนี้เรียกว่า “วัฒนธรรมท้องถิ่น” และสิ่งที่แสดงออกถึงวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เด่นชัดก็คือ ขนบธรรมเนียมประเพณี พิธีกรรม และจารีตที่ทุกคนในชุมชนของท้องถิ่นเหมือนกัน นิทาน นิยายท้องถิ่นรวมทั้งภาษาท้องถิ่นที่สื่อกันได้ ในบริเวณพื้นที่สาธารณะมักจะมีการสร้างศาลผี ศาลเจ้าหรือวัดให้ผู้คนในท้องถิ่นได้กราบไหว้ และประกอบพิธีกรรมและดูแลร่วมกัน ผู้คนในชุมชนมักมีประสบการณ์ร่วมกันในทางประวัติศาสตร์ที่ทำให้เกิดสำนึกในความเป็นคนในท้องถิ่นเดียวกันขึ้น

George P. Castile and Gilbert Kushner⁵⁵ ได้เสนอแนวคิดเรื่องการธำรงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Cultural Persistence) ไว้ว่า

⁵² พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์. 2538 : หน้า 915.

⁵³ ศิลปากร, กรม. สถาปัตยกรรมไทย. กรุงเทพฯ : ประชาชนจำกัด. 2539 : หน้า 70.

⁵⁴ เรื่องเดิม, หน้า 43.

⁵⁵ อ้างถึง พชรินทร์ ม่วงงาม. การธำรงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมชาวมอญ กรณีศึกษาหมู่บ้านศาลาแดงเหนือจังหวัดปทุมธานี.

วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยรามคำแหง. 2547. หน้า 11.

1. เพราะเป็นชนกลุ่มน้อยและขาดโอกาสทางสังคมพวกเขาจึงต้องรวมตัวกันและผูกพันกันด้วยวัฒนธรรมเดิมอย่างเหนียวแน่น เพื่อต่อสู้กับคนต่างวัฒนธรรมที่มีโอกาสดีกว่าในการดักดวงทรัพยากรในสังคม

2. เพราะชนกลุ่มนั้นถูกเอาเปรียบในทางสังคมทุกๆ ด้าน เช่น การทำงานด้วยค่าจ้างแรงงานต่ำแต่ต้องทำงานหนักกว่าผู้อื่น จึงต้องรวมตัวกันเพื่อความอยู่รอดโดยใช้วัฒนธรรมเป็นเครื่องรวมตัว

3. เพื่อแสดงว่าตนเป็นใคร เป็นการแสดงจุดยืนที่มา และเป้าหมายว่าตนคือใคร สำคัญอย่างไร

4. ทางด้านจิตใจเพื่อรำลึกถึงความเป็นมาและถิ่นกำเนิดของชาติพันธุ์ตน

2.7 แนวคิดการเผยแพร่ภูมิปัญญาคนตรีท้องถิ่น

สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ⁵⁶ ได้เสนอแนวทางการพัฒนางานด้านวัฒนธรรมท้องถิ่นขององค์กรภาคประชาชน โดยมีมีคณะทำงาน สรุปไว้ว่า

1) ให้มีคณะทำงานด้านการวิจัยและพัฒนาวัฒนธรรม ทำหน้าที่ศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลทางวัฒนธรรมด้านต่างๆ ของชุมชน ประสานงานกับองค์กรวิชาการ อาทิ สถาบันการศึกษานักวิชาการ ในการทำวิจัยวัฒนธรรมด้านต่างๆ ประจำชุมชน ประสานงานตำบลอื่นๆ และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ทำหน้าที่วางแผนริเริ่มสร้างสรรค์ ในการส่งเสริมการพัฒนาวัฒนธรรมประจำชุมชน เพื่อสร้างเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตน นำเสนอแนวทางในการปรับวัฒนธรรมให้เหมาะสมกับยุคสมัยและเกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน

2) คณะทำงานด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรม ทำหน้าที่คัดสรรวัฒนธรรมท้องถิ่นที่จำเป็นและควรค่าแก่การอนุรักษ์ ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ร่วมกันวางแผนอนุรักษ์วัฒนธรรม ส่งเสริมการจัดกิจกรรมวัฒนธรรมตามประเพณีและเทศกาลต่างๆ วางแผนส่งเสริมการสร้างจิตสำนึกในการเห็นคุณค่าวัฒนธรรมที่ควรอนุรักษ์แก่ประชาชน องค์กรประชาชนในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์วัฒนธรรม รวมถึงทำหน้าที่ค้นหาวัฒนธรรมที่สูญหายหรือเสื่อมสลายไปของชุมชนหรือคัดสรรวัฒนธรรมที่ต้องการฟื้นฟูให้เกิดขึ้นเป็นเอกลักษณ์ภายในชุมชน โดยเฉพาะพื้นฐานทางจริยธรรม คุณธรรม ค่านิยม ภูมิปัญญาท้องถิ่น วางแผนฟื้นฟูและ แนวทางการดำเนินการ เพื่อทำให้วัฒนธรรมนั้นมีคุณค่าและความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต

3) คณะทำงานด้านการถ่ายทอด เผยแพร่ แลกเปลี่ยน และส่งเสริมกิจกรรมทางวัฒนธรรม ทำหน้าที่กำหนดวัฒนธรรมที่ควรถ่ายทอดแก่ประชาชนภายในชุมชน วางแผนถ่ายทอดวัฒนธรรมแก่ เด็ก เยาวชน และประชาชนภายในชุมชน เพื่อให้เกิดความตระหนักในคุณค่า เกิดความเข้าใจ และมีส่วนร่วมในวัฒนธรรมเดียวกัน ประสานงานกับเครือข่ายโรงเรียน ชุมชน สถาบันการศึกษา

⁵⁶ สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, www.nesac.go.th . (ออนไลน์). สืบค้นเมื่อ 29 มี.ค. 2559.

สถาบันศาสนา หน่วยงานภาครัฐและเอกชน ในการถ่ายทอดวัฒนธรรมเหล่านี้แก่เด็กและเยาวชน ในโรงเรียนต่างๆ และถ่ายทอดแก่ประชาชนในชุมชนต่อไป และวางแผนเผยแพร่และแลกเปลี่ยน วัฒนธรรมระหว่างชุมชนต่างๆ วางแผนประชาสัมพันธ์วัฒนธรรมและกิจกรรมในชุมชน ประสานงานสื่อมวลชนในการให้ช่วยเผยแพร่และแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม ตลอดจนทำหน้าที่ ส่งเสริม ประชาชน กลุ่มต่างๆ ภายในชุมชนจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม ทั้งกิจกรรมตามประเพณี และเทศกาลต่างๆ ให้มีตลอดทั้งปี เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมแสดงออกและเผยแพร่ วัฒนธรรมของตน อำนวยความสะดวกในการจัดหา สถานที่ และช่วยประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ กิจกรรมดังกล่าว

4) คณะทำงานด้านการเสริมสร้างความเป็นเลิศทางวัฒนธรรม ทำหน้าที่ส่งเสริมการ พัฒนา ศักยภาพของคนในชุมชน และผู้ดำเนินงานวัฒนธรรมให้มีโอกาสแสดงศักยภาพทาง วัฒนธรรม และพัฒนาความรู้ความสามารถทางวัฒนธรรมได้อย่างเต็มที่ จัดให้มีการยกย่องเชิดชูเกียรติและ ประกาศเกียรติคุณในลักษณะต่างๆ

2.8 แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ราณี อลิษฐ์กุล⁵⁷ ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมว่า หมายถึง การท่องเที่ยวเพื่อชมหรือสัมผัสศิลปวัฒนธรรมแขนงต่างๆ ได้แก่ สถาปัตยกรรม จิตรกรรม ประติมากรรม ภาษาและวรรณกรรม หัตถกรรม นาฏศิลป์และดนตรี รวมทั้งงานเทศกาล ประเพณี

ชูเกียรติ นพเกตุ⁵⁸ ได้กล่าวถึงการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไว้ว่า การท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา วัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวเพื่อศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นต่างๆ และ ศึกษาชีวิตความเป็นอยู่ในแ่งมานุษยวิทยาและสังคมวิทยา เช่น ชมโบราณสถาน ศิลปะหรือการ แสดงต่างๆ เป็นต้น

พงษ์ธร เกษสำลี⁵⁹ ได้ให้ความหมายของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไว้ว่าวัฒนธรรม ที่สัมพันธ์กับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ได้แก่ โบราณสถาน แหล่งประวัติศาสตร์สถานที่สำคัญ ทางศาสนงานศิลปกรรม สถาปัตยกรรม นาฏศิลป์ งานเทศกาล ประเพณี งานศิลปหัตถกรรมและ สินค้าของที่ระลึกในรูปแบบต่างๆ รวมถึงวิถีชีวิตและอรรถาธิบายไม่ตรีของคนไทย

⁵⁷ ราณี อลิษฐ์กุล. 2546. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเอกสารการสอนชุดวิชาประสบการณ์วิชาชีพการจัดการการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมราช. หน้า 83.

⁵⁸ ชูเกียรติ นพเกตุ. 2542. การท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน..จุดเริ่มต้นของการพัฒนาอย่างยั่งยืน. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. หน้า 29.

⁵⁹ พงษ์ธร เกษสำลี .2543. คู่มือการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism Handbook). กรุงเทพฯ: โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ. หน้า 5.

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ⁶⁰ ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมไว้ว่าเป็นวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมผ่านการเดินทางท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นการพัฒนาด้านภูมิปัญญา สร้างสรรค์ เคารพต่อสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ศักดิ์ศรี และวิถีชีวิตผู้คน หรือสามารถกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม คือ การท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้ผู้อื่นและย้อนกลับมามองตนเองอย่างเข้าใจความเกี่ยวพันของสิ่งต่างๆ ในโลกที่มีความเกี่ยวโยงพึ่งพาสามารถแยกออกจากกันได้

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา⁶¹ กล่าวว่า แนวคิดของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมก็เหมือนแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยได้รับการตอบสนองเป็นอย่างดีทั้งภาครัฐและเอกชนในการตระหนักถึงการท่องเที่ยวที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม จึงก่อให้เกิดกระแสเรียกร้องหลัก 3 ประการ ดังต่อไปนี้

1. กระแสความต้องการของชาวโลกให้เกิดจิตสำนึกการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว เป็นกระแสนี้ความต้องการของประชาชนทั่วโลกให้เกิดการสร้างจิตสำนึกในแง่การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมระดับท้องถิ่นจนถึงขอบข่ายกว้างขวางไปทั่วโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งการอนุรักษ์ระบบนิเวศเพื่อคงความหลากหลายทางชีวภาพไว้
2. กระแสความต้องการของนักท่องเที่ยวให้เกิดการเรียนรู้ในแหล่งท่องเที่ยว เป็นกระแสนี้ความต้องการที่มีมากขึ้นกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ต้องการได้รับความรู้ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวมากกว่าความสนุกเพลิดเพลินเพียงอย่างเดียว เพื่อสร้างความพึงพอใจให้แก่นักท่องเที่ยวในรูปแบบใหม่
3. กระแสความต้องการของชุมชนท้องถิ่นในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว เป็นกระแสนี้ความต้องการของชุมชนท้องถิ่นที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวเพื่อเป็นหลักประกันให้การพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นไปในทิศทางที่ถูกต้อง และชุมชนท้องถิ่นยอมรับในผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจที่จะได้รับ เพื่อให้เกิดการกระจายรายได้ที่เหมาะสม จากกระแสนี้ดังกล่าวก่อให้เกิดการตื่นตัวในการพัฒนาการท่องเที่ยวทางเลือกใหม่ขึ้น เพื่อมาทดแทนหรือแข่งขันกับการท่องเที่ยวแบบประเพณีนิยม จึงเป็นสาเหตุ สำคัญให้เกิดการประชุมนานาชาติด้านสิ่งแวดล้อมและการพัฒนาที่ยั่งยืน ณ เมืองแวนคูเวอร์ ประเทศแคนาดาเมื่อเดือน มีนาคม ปี ค.ศ. 1990 (พ.ศ. 2535) จากผลของการประชุมครั้งนี้ได้ให้ความหมายของการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนไว้ว่าเป็นการพัฒนาที่สามารถตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวและเจ้าของท้องถิ่น ในขณะเดียวกันก็ปกป้องและสงวนรักษาโอกาสต่างๆ ของอนุชนรุ่นหลัง ซึ่งความหมายรวมถึงการจัดการทรัพยากรเพื่อสนองความจำเป็นทางเศรษฐกิจ สังคม และสุนทรียภาพ พร้อมกับรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม และระบบนิเวศได้ด้วย จากหมายดังกล่าวสามารถ นำมาแปลเป็นหลักการ

⁶⁰ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. 2547. ประโยชน์ของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. หน้า 10.

⁶¹ บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. 2548. การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน. กรุงเทพฯ: บริษัทเพรส แอนด์ คีไซน์ จำกัด. หน้า 9.

เบื้องต้น และสร้างกรอบนโยบายและแนวทางปฏิบัติของการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน จึงทำให้ประเทศต่างคิดหารูปแบบการท่องเที่ยวใหม่ เพื่อไปสู่การพัฒนา การท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เป็นเหตุให้มีการประชุม Earth Summit ขึ้นที่กรุงริโอเดอจาเนโร ประเทศบราซิล เมื่อวันที่ 14 มิถุนายน ค.ศ. 1992 (พ.ศ. 2535) ในที่ประชุมมุ่งเน้นความสนใจทั่วโลกสู่ประเด็นเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และสรุปบทเรียนเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ผ่านมา เพื่อมุ่งสู่การพัฒนาการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนและได้มีการลงนาม อันเป็นที่เกิดแนวคิดของ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิงวัฒนธรรม

หลักการของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ชูเกียรติ นพเกตุ⁶² ได้สรุปหลักการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมออกเป็น 4 ประการ ดังนี้

1. เป็นการท่องเที่ยวที่มีการศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความสำคัญ คุณค่า ประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของทรัพยากรวัฒนธรรมในแหล่งท่องเที่ยวเหล่านั้นๆ
2. เป็นการท่องเที่ยวที่มีการปลูก สร้างจิตสำนึกของคนในชุมชนท้องถิ่นให้เกิดความรัก ห่วงแหน รักษา และดึงดูดชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรของตนด้วย และได้รับประโยชน์ตอบแทนจากการท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ
3. เป็นการท่องเที่ยวที่มีการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความเข้าใจในวัฒนธรรม และได้รับความเพลิดเพลิน พร้อมทั้งสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม
4. เป็นการท่องเที่ยวที่มีการเคารพวัฒนธรรมของเพื่อนบ้านหรือของชุมชนอื่น รวมทั้งเคารพในวัฒนธรรม ศักดิ์ศรีและผู้คนของตนเองด้วยลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ลักษณะของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญมีอยู่ 9 ประการ คือ⁶³

1. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์ โบราณสถาน ศิลปวัฒนธรรมและประเพณี โดยยึดหลักที่ว่าต้องอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมไว้ให้ดีที่สุดเพื่อสามารถสืบต่อถึงอนุชนรุ่นหลัง
2. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน ทั้งเชิงเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยยึดหลักที่ว่าด้วยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมหรือกระทบน้อยที่สุด

⁶² ชูเกียรติ นพเกตุ. 2542. การท่องเที่ยวโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน...จุดเริ่มต้นของการพัฒนาอย่างยั่งยืน. กรุงเทพฯ: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. หน้า 29.

⁶³ ชูเกียรติ นพเกตุ. เรื่องเดิม. หน้า 10-11.

3. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้งบไว้ซึ่งวิถีชีวิตของท้องถิ่นในแง่สังคมและวัฒนธรรม โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้เป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวที่ต้องการศึกษาความแตกต่างทางด้านสังคมและวัฒนธรรมอันหลากหลาย

4. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ความรู้แก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทั้งนักท่องเที่ยว ผู้ดูแลแหล่งท่องเที่ยว ผู้ประกอบธุรกิจท่องเที่ยวและประชาชนในท้องถิ่น โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้รับความรู้และประสบการณ์จากการท่องเที่ยว พร้อมทั้งมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

5. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้ผู้ชมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมและได้รับผลประโยชน์ โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้ผู้ชมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวและได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว อันจะเป็นการกระจายรายได้สู่ผู้ชมชนท้องถิ่น

6. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่มีการตลาดของการบริการท่องเที่ยวครบตามเกณฑ์แห่งการอนุรักษ์อย่างแท้จริง โดยยึดหลักที่ว่าต้องให้ธุรกิจท่องเที่ยวเน้นในเรื่องอนุรักษ์วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

7. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ให้นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจ เพิ่มคุณค่าของประสบการณ์ที่ได้รับ ทำให้ต้องการกลับมาท่องเที่ยวซ้ำอีก โดยยึดหลักที่ว่าต้องมีกิจกรรมท่องเที่ยวตรงตามความคาดหวังของนักท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

8. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่คำนึงถึงขีดความสามารถรองรับของพื้นที่ และความสะดวกของพื้นที่ โดยยึดหลักที่ว่าต้องไม่เกินขีดความสามารถรองรับของพื้นที่ในทุกๆด้าน และต้องดูแลรักษาความสะดวกของแหล่งท่องเที่ยวอยู่เสมอ

9. การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจะต้องเป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่คำนึงถึงความปลอดภัยในชีวิตทรัพย์สินของนักท่องเที่ยว โดยยึดหลักที่ว่าต้องป้องกันรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวอย่างเข้มงวด เพื่อให้นักท่องเที่ยวอบอุ่นใจ

องค์ประกอบของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม⁶⁴

การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นการท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้ผู้อื่นและย้อนกลับมามองตัวเองอย่างเข้าใจในสรรพสิ่งของโลกที่ไม่สามารถแยกตัวออกจากกันได้ ต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ฉะนั้นองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญจึงควรมี 6 ด้านดังต่อไปนี้

⁶⁴ชูเกียรติ นพเกตุ. เรื่องเดิม. หน้า 12.

1. องค์ประกอบด้านแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เป็นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น อันประกอบด้วยสิ่งดึงดูดใจ 10 ประการคือ

- 1.1 ประวัติศาสตร์และร่องรอยทางประวัติศาสตร์ที่ยังปรากฏให้เห็น
- 1.2 โบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานต่าง ๆ
- 1.3 งานสถาปัตยกรรมเก่าแก่ดั้งเดิมในท้องถิ่นและสิ่งปลูกสร้าง ผังเมืองรวมทั้งซากปรักหักพัง

1.4 ศิลปะ หัตถกรรม ประติมากรรม ภาพวาด รูปปั้น และแกะสลัก

1.5 ศาสนารวมถึงพิธีกรรมต่าง ๆ ทางศาสนา

1.6 ดนตรี การแสดงละคร ภาพยนตร์ มหรสพต่าง ๆ

1.7 ภาษา และวรรณกรรม รวมถึงระบบการศึกษา

1.8 วิถีชีวิต เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย การทำอาหาร ขนบธรรมเนียมการรับประทานอาหาร

1.9 ประเพณี วัฒนธรรมพื้นบ้าน ขนบธรรมเนียม และเทศกาลต่าง ๆ

1.10 ลักษณะงานหรือเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่มีการนำมาใช้เฉพาะท้องถิ่น

2. องค์ประกอบด้านกระบวนการศึกษาสิ่งแวดล้อม เป็นการท่องเที่ยวที่มีกระบวนการศึกษาสิ่งแวดล้อมโดยมีการศึกษาเรียนรู้สภาพแวดล้อมและระบบนิเวศในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องในการอนุรักษ์สภาพแวดล้อมให้แก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

3. องค์ประกอบด้านธุรกิจท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่มีการให้บริการทางการท่องเที่ยวโดยผู้ประกอบการท่องเที่ยว เพื่ออำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว และได้ผลตอบแทนในกำไรสู่ธุรกิจท่องเที่ยว ซึ่งผู้ประกอบการท่องเที่ยวจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศึกษา อีกทั้งช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

4. องค์ประกอบด้านการตลาดท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการตลาดท่องเที่ยวคุณภาพ โดยแสวงหานักท่องเที่ยวคุณภาพให้เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เพื่อให้ให้นักท่องเที่ยวคุณภาพได้รับรู้และได้ประสบการณ์จากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมอย่างพึงพอใจ อีกทั้งช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

5. องค์ประกอบด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น เป็นการตลาดท่องเที่ยวที่มีการคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยให้ชุมชนท้องถิ่นในแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมนั้นมีส่วนร่วมในการพัฒนาหรือการจัดการการท่องเที่ยวอย่างเต็มรูปแบบ และได้รับผลประโยชน์ตอบแทนเพื่อกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น และยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนท้องถิ่น

6. องค์ประกอบด้านการสร้างจิตสำนึกแก่ผู้เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เป็นการท่องเที่ยวที่ต้องคำนึงถึงการปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องทางการท่องเที่ยวแก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยมีการให้

ความรู้และสื่อความหมายในการอนุรักษ์ทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ทุกฝ่ายเกิดความรักความหวงแหนทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

ประเภทของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา⁶⁵ กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมคือการท่องเที่ยวชมโบราณสถาน ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่นต่างๆ เพื่อได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน อีกทั้งศึกษาความเชื่อ พิธีกรรมต่าง ๆ เพิ่มขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็มีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรม โดยให้ชุมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยวด้วย โดยแบ่งการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเป็นประเภทได้ 5 ประเภท คือ

1. การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ เพื่อชื่นชมและเพลิดเพลินในสถานที่ท่องเที่ยว โดยได้รับความรู้และความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์และโบราณคดีในท้องถิ่นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยที่ชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว

2. การท่องเที่ยวงานวัฒนธรรมและประเพณี (Cultural and Traditional Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อชมงานศิลปวัฒนธรรมประเพณีต่างๆ ที่ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้นๆ จัดขึ้นเพื่อให้ได้รับความเพลิดเพลินตื่นตาตื่นใจในสุนทรียศิลป์และศึกษาความเชื่อ การยอมรับนับถือ การเคารพพิธีกรรมต่างๆ อีกทั้งได้รับความรู้ความเข้าใจต่อสภาพสังคมและ วัฒนธรรม มีประสบการณ์ใหม่ๆ เพิ่มขึ้น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว

3. การท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตชนบท (Rural Tourism / Village Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวในหมู่บ้านชนบทที่มีลักษณะวิถีชีวิต และผลงานสร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์พิเศษโดดเด่น เพื่อให้ได้รับความเพลิดเพลิน ได้ความรู้ ศึกษางานสร้างสรรค์ และภูมิปัญญาพื้นบ้าน อีกทั้งมีความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว

4. การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sport Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังสถานที่ออกกำลังกายหรือเล่นกีฬาหรือแข่งขันการกีฬา โดยมีกิจกรรมการท่องเที่ยวในรูปแบบของการจัดรายการกีฬาตามเส้นทางที่มีแหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมกีฬาได้สนุกสนานเพลิดเพลินกับการออกกำลังกายหรือเล่นกีฬาหรือการแข่งขันกีฬา ในขณะเดียวกันก็ได้ไปยังแหล่ง

⁶⁵ชูเกียรติ นพเกตุ. เรื่องเดิม. หน้า 15-16.

ท่องเที่ยวตามเส้นทางจัดการรายการกีฬา ทำให้ได้รับความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์ใหม่ ๆ เพิ่มขึ้น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่า

5. การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพทางวัฒนธรรม (Cultural Health Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม โดยมีกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพหรือฟื้นฟูสุขภาพทางวัฒนธรรม เช่น การนวดตัว นวดฝ่าเท้า การอบสมุนไพร การประคบสมุนไพร การฝึกกายบริหาร การฝึกสมาธิ เป็นต้น เพื่อเสริมสร้างสุขภาพและคุณภาพชีวิตของนักท่องเที่ยวบนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยชุมชนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยว

ประโยชน์ของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

ชนัญ วงษ์วิภาค⁶⁶ ได้กล่าวถึง ประโยชน์ที่ได้จากการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมดังนี้

1. ประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ผลการดำเนินการท่องเที่ยวที่ผ่านมาก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของชาติเป็นอย่างมาก นำเงินตราเข้าประเทศมากที่สุดเมื่อเทียบกับรายได้ที่เป็นเงินตราต่างประเทศที่ได้รับจากหน่วยงานต่างๆ ปัจจุบันการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้วางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในภูมิภาคต่างๆ เพื่อรองรับการเติบโตของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยเฉพาะการเดินทางของนักท่องเที่ยวชาวไทย และจะมีการประชาสัมพันธ์ไปสู่นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศเพิ่มมากขึ้น

2. ประโยชน์ทางสังคมและวัฒนธรรม การท่องเที่ยวจะช่วยเผยแพร่เอกลักษณ์ของท้องถิ่นให้เป็นที่รู้จักกว้างขวางขึ้นทั้งภายในประเทศและต่างประเทศ การที่นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติกับผู้คนในท้องถิ่นได้มีโอกาสรู้จักกันนั้น ผลก็คือ เกิดความสามัคคีสมานฉันท์ของคนในชาติ และการท่องเที่ยวระหว่างประเทศก็ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจอันดีที่จะนำไปสู่ความเป็นเพื่อนร่วมโลกและเกิดสันติภาพขึ้นแก่โลก

2.9 สารสนเทศที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

ณรงค์ชัย ปิฎกัรัชต์ และคณะ⁶⁷ ได้ศึกษาเรื่อง เถ่งและเพลงในพิธี ดจอ พลี่ หรือการพิธีเชิญวิญญาณและส่งวิญญาณไปสู่ปรโลกว่าใช้เครื่องดนตรี 2 ชนิดคือ เถ่ง และกลอง เถ่ง ใช้สื่อสารกับวิญญาณส่วนกลองใช้เชิญวิญญาณ

⁶⁶ ชนัญ วงษ์วิภาค. 2545. ประโยชน์ของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม. เอกสารการสอนชุดวิชาประสบการณ์วิชาชีพการจัดการการท่องเที่ยว. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. หน้า 271.

ปรารธนา มงคลธวัช⁶⁸ ได้ศึกษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของชาวม้ง บ้านห้วยน้ำไซ จังหวัดพิษณุโลก พบว่า ปัจจัยภายในที่มีผลต่อการรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมได้แก่ ผู้นำทางการเมือง ผู้นำทางศาสนา ผู้นำทางการศึกษา ผู้นำทางเศรษฐกิจ ผู้นำทางศิลปะและนันทนาการ และการเพิ่มประชากร ส่วนปัจจัยภายนอกได้แก่นักท่องเที่ยว และหน่วยงานของราชการ

มนตรา พงษ์นิล⁶⁹ ได้ศึกษาพฤติกรรมของตำนานชาติพันธุ์ กรณีม้งภูสอย มีใจความสรุปได้ว่า ชาวม้งมีการปรับใช้สัญลักษณ์ดั้งเดิมและรับเอาสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมใหม่ ๆ เป็นการปรับกลไกรักษาอำนาจและผลประโยชน์ของชาติพันธุ์ มีการปรับพิธีกรรมเพื่อแสดงศักยภาพในการเข้าถึงทรัพยากรทางสังคมและการปกครองของไทยในระดับหนึ่ง เพื่อให้เกิดการยอมรับและปฏิบัติตามในกลุ่มชาติพันธุ์

วสันต์ชาย อัมโงฐ⁷⁰ ได้ศึกษาเค่ง: เครื่องดนตรีของชนเผ่าม้ง พบว่า เค่ง เป็นเครื่องดนตรีที่ม้งเชื่อว่าสามารถสื่อสารกับวิญญาณ ใช้เป่าในพิธีชื้อ พิธีจ้อผลี่ นอกจากนี้ยังใช้เป่าเพื่อความบันเทิง อีกด้วย

เวียงมาลา วามัว⁷¹ ได้ศึกษาผลกระทบของโครงการพัฒนาจุดสูมเมืองหนองแสดต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของชาวม้ง แขวงเชียงขวาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) มีใจความสรุปได้ว่า วัฒนธรรมในหมู่บ้านแก้วประดู่เกิดการเปลี่ยนแปลงเนื่องมาจากโครงการสร้างพื้นฐานและการส่งเสริมการเกษตร ที่หน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนจัดให้ นอกจากนี้การจัดเทศกาลโดยสื่อ มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงระบบสังคมและวัฒนธรรม

⁶⁷ ณรงค์ชัย ปิฎกักรัตน์ และคณะ. 2542. รายงานการวิจัยเรื่อง เค่งและพิธีจ้อผลี่ ของชนเผ่าม้ง. วิทยาลัยดุริยางคศิลป์ มหาวิทยาลัยมหิดล. บทคัดย่อ.

⁶⁸ ปรารธนา มงคลธวัช. 2541. เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของชาวม้งบ้านห้วยน้ำไซ อำเภอ นครไทย จังหวัดพิษณุโลก. วิทยานิพนธ์, สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. บทคัดย่อ.

⁶⁹ มนตรา พงษ์นิล. 2541. พฤติกรรมของตำนานทางชาติพันธุ์ : ม้งภูสอยกับการจัดระเบียบทางเศรษฐกิจและการเมือง. วิทยานิพนธ์, บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. บทคัดย่อ.

⁷⁰ วสันต์ชาย อัมโงฐ. 2543. เค่ง : เครื่องดนตรีของชนเผ่าม้ง. วิทยานิพนธ์ ศิลปะศาสตร มหาบัณฑิตสาขาวิชาดนตรี บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. บทคัดย่อ.

⁷¹ เวียงมาลา วามัว. 2545. ผลกระทบของโครงการพัฒนาจุดสูมเมืองหนองแสดต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของชาวม้ง ศึกษา เฉพาะกรณี หมู่บ้านแก้วประดู่ เมืองหนองแสด แขวงเชียงขวาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว. วิทยานิพนธ์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. บทคัดย่อ.

อ่างทอง จรูญสกลวงศ์⁷² ได้ศึกษา ครัวบ่ล่าย ในสังคมวัฒนธรรมชนเผ่าม้งจังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ครัวบ่ล่ายเป็นเครื่องดนตรีที่อยู่ในสังคมวัฒนธรรมดนตรีม้งมายาวนาน ประกอบเข้ากับความเชื่อ ศาสนาของม้งอย่างลงตัว เข้ามามีบทบาทในวิถีชีวิตม้งด้านความบันเทิง การเรียกวิญญาณ การเกี่ยวพาราสีระหว่างหนุ่มสาว และเป็นสื่อในการถ่ายทอดศิลปวัฒนธรรม ผู้ที่สามารถบรรเลงครัวบ่ล่ายได้จะเป็นที่เคารพนับถือในสังคม

จากงานวิจัยต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่าวัฒนธรรมดนตรีของม้งมีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต ความเชื่อ ดนตรีมีบทบาทด้านพิธีกรรมและบันเทิง ตามแต่บริบททางวัฒนธรรมที่สืบทอดมายาวนาน จากรุ่นบรรพบุรุษสู่รุ่นลูกหลาน

2.10 ข้อมูลทั่วไป ตำบลแม่แรม อำเภอแม่อิง จังหวัดเชียงใหม่⁷³

ด้านกายภาพ

ที่ตั้งของหมู่บ้าน/ชุมชน/ตำบล

ตำบลแม่แรม ตั้งอยู่บริเวณตอนกลางของอำเภอแม่อิง อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอแม่อิง ประมาณ 4 กิโลเมตร ห่างจากศาลากลางจังหวัดเชียงใหม่ ประมาณ 14 กิโลเมตร ตามทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 107 มีอาณาเขต ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อ ตำบลห้วยทราย และตำบลสะลวง
ทิศใต้	ติดต่อ ตำบลแม่สา ตำบลโป่งแยง และอำเภอหางดง
ทิศตะวันออก	ติดต่อ เทศบาลตำบลริมใต้ และตำบลริมเหนือ
ทิศตะวันตก	ติดต่อ อำเภอสะเมิง และตำบลโป่งแยง

ลักษณะภูมิประเทศ

ตำบลแม่แรม มีพื้นที่เนินเขา สูง ๆ ต่ำ ๆ จนถึงลอนลูกคลื่น พื้นที่ประมาณร้อยละ 5 อยู่ในความสูงต่ำกว่า 350 เมตร จากระดับน้ำทะเล บริเวณสูงสุดของอำเภอแม่อิง คือดอยคว่ำล่อง สูงจากระดับน้ำทะเล 1,685 เมตร ทางด้านตะวันตกของตำบลเป็นพื้นที่ภูเขา ทางด้านตะวันออกจะเป็นพื้นที่ราบ เหมาะสมสำหรับการทำการเกษตร และเป็นที่อยู่อาศัย ตำบลแม่แรม มีเนื้อที่ประมาณ 110.50 ตารางกิโลเมตร หรือ 69,062.50 ไร่

⁷² อ่างทอง จรูญสกลวงศ์. 2549. ครัวบ่ล่ายในสังคมวัฒนธรรมชนเผ่าม้งจังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ ศิลปะศาสตร มหาบัณฑิต สาขาวิชาดนตรี บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล. บทคัดย่อ.

⁷³ เทศบาลตำบลแม่แรม. ข้อมูลทั่วไป เทศบาลตำบลแม่แรม. (ออนไลน์). <http://www.maeram.go.th>. สืบค้นวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2560.

ลักษณะภูมิอากาศ

ตำบลแม่แรมมีพื้นที่ที่เป็นภูเขา และมีป่าไม้ค่อนข้างมาก ทำให้อากาศเย็นสบายเกือบตลอดทั้งปี มีอุณหภูมิเฉลี่ย 23.8 องศาเซลเซียส ความชื้นสัมพัทธ์ เฉลี่ยตลอดปี 66 % มีปริมาณน้ำฝนรวมตลอดปี 1,145.7 มิลลิเมตร โดยมีปริมาณน้ำฝนสูงสุดในเดือนสิงหาคมประมาณ 223.2 มิลลิเมตร และต่ำสุดในเดือนมกราคมประมาณ 7.7 มิลลิเมตร

ลักษณะของดิน

ดินบริเวณลุ่มน้ำแม่สาประกอบด้วยดินที่อยู่ในพื้นที่ลาดชันมีลักษณะเป็นลอนคลื่นและลาดชัน ในหุบและร่องห้วย เป็นดินร่วนปนทรายสีเทา มีคุณสมบัติอุ้มน้ำและซับน้ำดี บริเวณยอดเขาที่ประกอบไปด้วยป่าดิบเขา พบว่าดินที่สูงจัดอยู่ในชุดดินดอยปู่ เป็นดินพวก Reddish Brown Lateritic Soils หรือ Palehumults ดินเป็นกรดปานกลาง มีเปอร์เซ็นต์ของอินทรียวัตถุสูง มีฟอสฟอรัสและโพแทสเซียมที่นำไปใช้ประโยชน์ได้ต่ำ การเกาะยึดเม็ดดินค่อนข้างต่ำ โครงสร้างของดินส่วนใหญ่เป็นแบบกล่อ่งถึงเหลี่ยม ขนาดของเม็ดดินปานกลาง ซึ่งเป็นดินที่ง่ายต่อการพังทลายโดยมีค่าดัชนีความยากง่ายในการถูกชะล้างพังทลายของดินที่เกิดจากพลังงานฝน (K, Soil erodibility factor) ในสมการสูญเสียดินสากลที่ประเมินจากพลังงานฝนผนวกกับน้ำไหลบ่าหน้าดินเท่ากับ 0.19 ความลึกตั้งแต่ 100-240 เซนติเมตร บริเวณไหลเขต่ำลงมาเป็นดินส่วนใหญ่เป็นดินลูกรัง สีน้ำตาลปนแดง มีความอุดมสมบูรณ์ของดินต่ำ พบว่าเป็นดินที่มีการพังทลายปานกลางโดยมีค่าดัชนีความยากง่ายในการถูกชะล้างพังทลายของดินที่เกิดจากพลังงานฝน (K, Soil erodibility factor) ในสมการสูญเสียดินสากลที่ประเมินจากพลังงานฝนผนวกกับน้ำไหลบ่าหน้าดินเท่ากับ 0.05-0.20 ส่วนดินบริเวณที่ราบเป็นดินชุดแม่ริมมีความอุดมสมบูรณ์ของดินมาก แต่มีกรวดทรายมากบนผิวดิน ซึ่งเป็นส่วนที่เกิดจากการไหลชะของน้ำอย่างรุนแรง (ศูนย์วิจัยดินน้ำภาคเหนือ, 2547)

ลักษณะของแหล่งน้ำ

แหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญ ได้แก่ ห้วยแม่สา ห้วยแม่ลาว ห้วยเหมืองเจ้าพ่อ ลำน้ำแม่แรม ลำน้ำห้วยหลวง ลำน้ำจอยวอย ลำน้ำห้วยเจียด และลำห้วยหก

ลักษณะของป่าไม้

1) ป่าดิบเขา เป็นป่าต้นน้ำที่สำคัญของกลุ่มน้ำแม่สา ส่วนใหญ่อยู่บริเวณอุทยานแห่งชาติ ดอยสุเทพ – ปุย พบพันธุ์พืช 112 ชนิด สภาพป่ามีชั้นเรือนยอดหลายชั้น และค่อนข้างแน่นทึบ

ประกอบด้วยพันธุ์ไม้หลากหลายชนิด เช่น ก่อแป้น ก่อเคียว ทะโล้ เหมือดคอย ต่างหลวง กำนาน มะดุก และไม้พื้นล่าง เช่น หญ้าขลุ่ยอศิตทวาร หญ้าคายหลวงกล้วยเครือคำ ว่านขมิ้นเอื้องหมายนา

2) ป่าเบญจพรรณพบบริเวณตอนกลางของพื้นที่ลุ่มน้ำโดยเฉพาะในบริเวณที่มีความชื้นมากพบพันธุ์พืช 76 ชนิด ขึ้นเรือนยอดโปร่งไม้ชั้นบน เช่น ลัก ตะแบก ประดู่ กาสามปึก ตีนนก ขอบป่า ตัวขน เกิดคำปอกุ่ม ตะคร้อ เป็นต้น ส่วนไม้พื้นล่างและหญ้านั้นมีจำนวนมาก เช่น ไมยราบลูกใต้ใบ ขยี้มดินหมา น้านมราชสีห์ หญ้าเขมรเล็ก หญ้าหงอนไก่ ผักกระสัง ว่านหัวครีว และเฟิร์นชนิดต่าง ๆ

3) ป่าเต็งรัง เป็นป่าที่อยู่ตอนล่างของพื้นที่ พบพันธุ์พืช 69 ชนิดมีพันธุ์ไม้ที่เป็นองค์ประกอบหลักคือ เต็ง รัง เหียง พลวงโดยทั่วไปเป็นป่าที่มีความแห้งแล้ง โปร่ง มีเรือนยอดเพียงชั้นเดียวไม้ยืนต้นหรือไม้พุ่มที่พบ เช่น พะยอม ประดู่แดง หานามแท่ง มะติ่ง กระบก ตีนนก มะกุ่มปอกุ่ม ส้านหลวง

4) สวนสน สวนป่าสนปลูกสร้างเพื่อทดแทนป่าต้นน้ำที่ถูกทำลายโดยพบพืชอื่นที่ขึ้นปะปนจำนวน 140 ชนิดได้แก่ ทะโล้ ก่อชนิดต่างๆ เช่น ก่อแป้น ก่อเคียว เหมือดคอย ต่างหลวง กำนาน มะเฒ่าสาย รักจี๋หมู ปอหูช้าง และมะหั่ว และไม้พื้นล่าง เช่น หญ้าขลุ่ย อศิตทวาร หญ้าคายหลวง กล้วยเครือคำ ว่านขมิ้น เขืองแข้งม้า ผักปลาน กาถึก หญ้าห้วย หญ้าสามคม ขิงดา และเฟิร์นชนิดต่าง ๆ

5) สวนลั่นจี่ การปลูกต้นไม้มีมากบริเวณบ้านแม่เมะพบพันธุ์พืช 64 ชนิดเกษตรกรรมนิยมเก็บต้นไม้ใหญ่ไว้ในสวน เนื่องจากลั่นจี่นั้นเป็นพันธุ์ไม้ใหญ่ และไม่ต้องการรบกวน

7) สวนผัก การปลูกผักพบมากบริเวณบ้านหนองหอย พบพันธุ์พืช 50 ชนิด เช่น ผักกาดขาว บลี้ ผักกาดเขียวปลี กะหล่ำปลี มะเขือเครือ และแดงกะเหรียง

ด้านการเมือง/การปกครอง

เขตการปกครอง

ตำบลแม่แรมมีหมู่บ้านอยู่ในเขตการปกครองของเทศบาลตำบลแม่แรม จำนวน 12 หมู่บ้าน เป็นประชากรบนพื้นที่ราบ จำนวน 9 หมู่บ้าน ชาวไทยภูเขาเผ่าม้ง จำนวน 3 หมู่บ้าน คือ หมู่ 4, 7 และหมู่ 11 และชนเผ่าปกากะญอ จำนวน 1 หมู่บ้านคือ หมู่ 8 การเลือกตั้ง

เทศบาลตำบลแม่แรม ได้รับการเปลี่ยนแปลงฐานะเป็นเทศบาลตำบล เมื่อวันที่ 24 สิงหาคม พ.ศ.2555 และได้มีการจัดการเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาล และนายกเทศมนตรี เมื่อวันที่ 5 มกราคม พ.ศ.2556 แบ่งเขตการเลือกตั้งออกเป็น 2 เขต มีจำนวนหน่วยเลือกตั้ง 13 หน่วย ประชากรผู้มีสิทธิเลือกตั้ง จำนวน 5,918 คน มีผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้ง จำนวน 4,394 คน คิดเป็นร้อยละ 74

ข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนประชากร

ประชากรตำบลแม่แรม มีทั้งหมด 3,397 ครัวเรือน แบ่งออกเป็น เพศชาย จำนวน 4,587 คน
เพศหญิง จำนวน 4,778 คน รวมทั้งสิ้น 9,366 คน (ข้อมูล ณ วันที่ 18 ตุลาคม 2559)

ช่วงอายุและจำนวนประชากร

ตารางที่ 2.1 จำนวนครัวเรือน และประชากรแยกชาย – หญิง

หมู่บ้าน	ครัวเรือน	ชาย	หญิง	รวม
หมู่ที่ 1 บ้านทุ่งโป่ง	751	698	736	1,434
หมู่ที่ 2 บ้านโองโน	150	120	141	261
หมู่ที่ 3 บ้านปางแหว	247	402	385	787
หมู่ที่ 4 บ้านปางไฮ	204	432	472	904
หมู่ที่ 5 บ้านป่าม่วง	677	539	596	1,135
หมู่ที่ 6 บ้านแม่แรม	269	265	280	545
หมู่ที่ 7 บ้านหนองหอยเก่า	221	567	580	1,147
หมู่ที่ 8 บ้านปางป่าคา	199	360	402	762
หมู่ที่ 9 บ้านแม่เมะ	167	188	175	363
หมู่ที่ 10 บ้านโองนอก	142	167	155	322
หมู่ที่ 11 บ้านหนองหอยใหม่	178	650	681	1,331
หมู่ที่ 12 บ้านแม่ในพัฒนา	192	199	176	375
รวม	3,397	4,587	4,779	9,366

ข้อมูล ณ วันที่ 18 ตุลาคม 2559

สภาพทางสังคม

การศึกษา

โรงเรียนประถมศึกษา	จำนวน	3	แห่ง
โรงเรียนมัธยมศึกษา	จำนวน	1	แห่ง
ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน	จำนวน	1	แห่ง
ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน	จำนวน	12	แห่ง
ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก	จำนวน	4	แห่ง

สาธารณสุข

โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล	จำนวน	1	แห่ง
จำนวน อสม.	จำนวน	163	คน

อาชญากรรม

เทศบาลตำบลแม่แรม มีการสอดส่องดูแลและป้องกันปัญหาอาชญากรรม โดยกลุ่มพลังแผ่นดินของแต่ละหมู่บ้าน และที่ผ่านมายังไม่มีปัญหาอาชญากรรมร้ายแรง แต่เนื่องจากเป็นทางผ่านไปสู่อำเภอสะเมิง และเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวสำคัญ จึงมีการเตรียมความพร้อมและป้องกันอาชญากรรมอยู่อย่างสม่ำเสมอ

ยาเสพติด

ในเขตเทศบาลตำบลแม่แรม ยังพบว่ามีปัญหาการลักลอบเสพยา และลักลอบค้ายาเสพติดอยู่ และการแก้ไขปัญหของเทศบาลสามารถทำได้เฉพาะตามอำนาจหน้าที่เท่านั้นเช่นการณรงค์ การประชาสัมพันธ์การแจ้งเตือนและ การฝึกอบรมให้ความรู้แก่นอกเหนือจากอำนาจหน้าที่ที่เป็นเรื่องของอำเภอหรือตำรวจแล้วแต่กรณี ทั้งนี้ เทศบาลก็ได้ให้ความร่วมมือมาโดยตลอด

การสังคมเคราะห์

เทศบาลได้ดำเนินการด้านสงคมสงเคราะห์ ดังนี้

- ๑) ดำเนินการจ่ายเบี้ยยังชีพให้กับผู้สูงอายุ ผู้พิการ และผู้ป่วยเอดส์
- ๒) รับลงทะเบียนและประสานโครงการเงินอุดหนุนเพื่อการเลี้ยงดูเด็กแรกเกิด
- ๓) ประสานการทำบัตรผู้พิการ
- ๔) ตั้งโครงการจ้างนักเรียน/นักศึกษาทำงานช่วงปิดภาคเรียน
- ๕) ตั้งโครงการช่วยเหลือผู้ยากจน ยากไร้ รายได้น้อยและผู้ด้อยโอกาสไว้ที่พึง

ระบบบริการพื้นฐาน

ตารางที่ 2.2 การคมนาคมขนส่ง

การคมนาคมขนส่งภายในตำบลแม่แรม มีข้อมูลดังนี้

หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	ประเภทผิวจราจร				ความยาวรวม/ หมู่บ้าน (ม.)	หมายเหตุ
		ลูกรัง (ม.)	ลาดยาง (ม.)	คสล. (ม.)	หินคลุก (ม.)		
1	บ้านทุ่งโป่ง	1,000	1,321	5,128	-	7,449	
2	บ้านโฮ่องโน	472	1,046	2,240	-	3,758	
3	บ้านปางแหว	238	-	538	216	992	
4	บ้านปางไฮ	811	-	1,532	90	2,433	
5	บ้านป่าม่วง	803	2,283	2,448	-	5,534	
6	บ้านแม่แรม	900	1,641	3,468	30	6,039	
7	บ้านหนองหอย	348	495	2,384	150	3,377	
8	บ้านปางป่าคา	97	302	1,319	-	1,718	
9	บ้านแม่เมะ	108	-	1,513	-	1,621	
10	บ้านโฮ่องนอก	312	582	2,005	-	2,899	
11	บ้านหนองหอยใหม่	157	3,000	3,893	-	7,050	
12	บ้านแม่ในพัฒนา	875	1,314	1,616	-	3,805	
รวมความยาวของถนนตามประเภทผิวจราจร		6,121	11,984	28,084	486	46,675	
คิดเป็นร้อยละ		13.10	25.70	60.16	1.04	100.00	

การไฟฟ้า

เทศบาลตำบลแม่แรม มีไฟฟ้าครอบคลุมทุกหมู่บ้าน แต่ในบางหมู่บ้านยังไม่ครอบคลุมทั่วทั้งหมู่บ้าน

การประปา

ในพื้นที่เทศบาลแม่แรม ส่วนใหญ่จะมีระบบประปาหมู่บ้าน และประปาภูเขาครอบคลุมทุกหมู่บ้าน แต่ในบางหมู่บ้านยังไม่ครอบคลุมทั่วทั้งหมู่บ้าน

โทรศัพท์

ทุกหมู่บ้านในเขตเทศบาลตำบลแม่แรม มีความครอบคลุมของสัญญาณโทรศัพท์ทุกเครือข่าย และประชาชนส่วนใหญ่ใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่ไปรษณีย์หรือการสื่อสารหรือการขนส่ง และวัสดุ ครุภัณฑ์ ที่ทำการไปรษณีย์แม่ริม อยู่ห่างจากเทศบาลตำบลแม่แรมประมาณ 4 กิโลเมตร

ระบบเศรษฐกิจ

การเกษตร

ตำบลมีพื้นที่ทำการเกษตรกรรม ร้อยละ 17.27 ของพื้นที่ตำบล โดยมีพื้นที่ถือครองเพื่อการเกษตรเฉลี่ยครัวเรือนละ 1-3 ไร่ การถือครองที่ดินส่วนใหญ่จะเป็นของเกษตรกรรายใหญ่ เกษตรกรรายย่อยจะเช่าที่ดินทำกิน พื้นที่ส่วนใหญ่ของตำบลจะอยู่บนพื้นที่สูง ซึ่งเป็นเขตป่า เขตทหาร และเขตวนอุทยานดอยสุเทพ-ดอยปุย ส่วนพื้นที่ราบจะมีเพียงเล็กน้อย เกษตรกรจะไม่มีเอกสารสิทธิ์ในที่ดิน พืชที่ปลูกเป็นอาชีพหลัก ได้แก่ ข้าว ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ ถั่วลิสง แครอท กระหล่ำปลี ไม้ดอกต่าง ๆ ส้มเขียวหวาน ลำไย ลิ้นจี่ มะม่วง

การประมง

ในเขตเทศบาลแม่แรม ไม่มีการประมงขนาดใหญ่ แต่มีเพียงการเลี้ยงปลาในบ้านของประชาชนเพียงบางบ้านเท่านั้น

การปศุสัตว์

ด้านการเลี้ยงสัตว์ ส่วนใหญ่จะเลี้ยงไว้บริโภคภายในครัวเรือนหากเหลือจึงจำหน่าย ซึ่งสัตว์ที่เกษตรกรนิยมเลี้ยงได้แก่ โคขุน กระบือ สุกร ไก่ และเป็ด และมีการเลี้ยงปลาเพื่อไว้บริโภคในครัวเรือนหากเหลือจึงจำหน่าย

การบริการ

- ปั๊มน้ำมัน 1 แห่ง
- โรงแรม และที่พัก 25 แห่ง

การท่องเที่ยว

ตำบลแม่แรม เป็นพื้นที่ที่มีแหล่งท่องเที่ยวมากมาย ทั้งแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่น น้ำตกแม่สา น้ำตกตาดหมอก ฯลฯ และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม เช่น หมู่บ้านชนเผ่าต่าง ๆ ในพื้นที่ ทั้งชนเผ่าม้ง ชนเผ่าปกาเกอะญอ เป็นต้น

อุตสาหกรรม

- ไม่มีอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ภายในตำบลแม่แรม

การพาณิชย์และกลุ่มอาชีพ

- กลุ่มผลิตภัณฑ์แปรรูปผลผลิตทางการเกษตร บ้านโฮ้งนอก หมู่ที่ 10

แรงงาน

ประชากรประกอบอาชีพเกษตรกรรม ร้อยละ 63 ของครัวเรือนทั้งหมด ที่เหลือจะประกอบอาชีพ รับจ้าง ค้าขาย และอื่น ๆ แรงงานทางด้านการเกษตรเริ่มลดน้อยลงมีการจ้างแรงงานต่างถิ่นหรือแรงงานคนต่างด้าวเนื่องจากเยาวชนรุ่นใหม่จะไม่สนใจในการประกอบอาชีพทางการเกษตร เศรษฐกิจพอเพียงท้องถิ่น (ด้านการเกษตรและแหล่งน้ำ)

ศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม

การนับถือศาสนา

ประชาชนตำบลแม่แรม มีหลากหลายชนเผ่า ดังนั้นการนับถือศาสนา จึงแตกต่างกันไปในแต่ละชนเผ่า ชนพื้นเมืองส่วนใหญ่จะนับถือศาสนาพุทธ โดยมีวัด/สำนักสงฆ์ จำนวน 10 แห่ง ชนเผ่าปกาเกอะญอและชนเผ่าม้งบางส่วน นับถือศาสนาคริสต์ มีโบสถ์ จำนวน 2 แห่ง ส่วนชนเผ่าม้งส่วนใหญ่ในตำบลแม่แรม นับถือผี

ประเพณีและงานประจำปี

ประเพณีและงานประจำปีที่น่าสนใจในตำบลแม่แรม คือ ประเพณีสงกรานต์พระธาตุข่มเมือง ซึ่งจะจัดขึ้นประมาณเดือนพฤษภาคมหรือมิถุนายนของทุกปี และประเพณีปีใหม่ม้ง ซึ่งจะจัดขึ้นประมาณเดือนธันวาคมหรือมกราคมของทุกปี

ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภาษาถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นในตำบลแม่แรม คือ การจักสาน การทำการเกษตรปลอดสารพิษ การปักผ้าม้ง การทอผ้าของชนเผ่าปกาเกอะญอ และการทำอาหารและขนมพื้นเมืองของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ เช่น ขนมดอกจอก ข้าวปุก เป็นต้น

ภาษาถิ่นที่ใช้ในตำบลแม่แรม คือ ภาษาเหนือ ภาษาม้ง และภาษาปกาเกอะญอ

สินค้าพื้นเมืองและของที่ระลึก

ขนมดอกจอก สตอเบอร์รี่ ผ้าปักและผลิตภัณฑ์ของชนเผ่าม้ง ผ้าทอของชาวปกาเกอะญอ

ทรัพยากรธรรมชาติ

น้ำ

แหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญ ได้แก่ ห้วยแม่สา ห้วยแม่ลวด ห้วยเหมืองเจ้าพ่อ ลำน้ำแม่แรม ลำน้ำห้วยหลวง ลำน้ำจอยวอย ลำน้ำห้วยเขียด และลำห้วยหก

ป่าไม้

ตำบลแม่แรมมีพื้นที่ป่า แบ่งได้ดังนี้

1. เขตการใช้ประโยชน์ทรัพยากรและที่ดินป่าไม้ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ
 - เขตพื้นที่ป่าเพื่อการอนุรักษ์ มีเนื้อที่ประมาณ 43,930 ไร่
 - เขตป่าไม้เศรษฐกิจ มีเนื้อที่ประมาณ 10,988 ไร่ โดยเป็นพื้นที่เขตปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม 9,833 ไร่
- เขตพื้นที่ป่าอุทยานแห่งชาติ (อุทยานแห่งชาติสุเทพ-ปุย) มีเนื้อที่ประมาณ 39,220 ไร่ โดยมีพื้นที่บางส่วนซ้อนทับกับเขตพื้นที่ป่าเพื่อการอนุรักษ์ และเขตป่าไม้เศรษฐกิจ

ภูเขา

ตำบลแม่แรม มีพื้นที่เนินเขา สูง ๆ ต่ำ ๆ จนถึงลอนลูกคลื่น พื้นที่ประมาณร้อยละ 5 อยู่ในความสูงต่ำกว่า 350 เมตร จากระดับน้ำทะเล บริเวณสูงสุดของอำเภอแม่ริม คือดอยคว่ำล่อง สูงจากระดับน้ำทะเล 1,459 เมตร ทางด้านตะวันตกของตำบลเป็นพื้นที่ภูเขา ทางด้านตะวันออกจะเป็นพื้นราบ เหมาะสมสำหรับการทำการเกษตร และเป็นที่อยู่อาศัย ตำบลแม่แรม มีเนื้อที่ประมาณ 110.5 ตารางกิโลเมตร หรือ 69,062.5 ไร่

คุณภาพของทรัพยากรธรรมชาติ

ตำบลแม่แรมมีพื้นที่ที่เป็นภูเขา และมีป่าไม้ค่อนข้างมาก ในเขตของอุทยานแห่งชาติและป่าสงวน มีทรัพยากรธรรมชาติค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ แต่พื้นที่นอกเหนือจากนี้ มีการถางป่าเพื่อทำไร่ทำสวน และเพื่อประกอบกิจการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก ทำให้ที่ผ่านมาพื้นที่ตำบลแม่แรมประสบกับปัญหาน้ำไม่เพียงพอต่อการอุปโภค บริโภค และการเกษตรเป็นประจำทุกปี

